

oasis

behandling og
rådgivning for
flygtninge

Rapport over

Flerfamiliebehandling for traumatiserede flygtningefamilier

marts-juni 2008

Af Else Ryding, Gita Nielsen, Tanja Weiss

FORORD

Det er med en vis stolthed, at vi præsenterer denne rapport over det første FLERFAMILIE-PROJEKT i OASIS, som er blevet til virkelighed efter en grundig og målrettet proces. Vi konstaterede for nogle år siden, at vi fik flere og flere henvisninger på familier og individuelle klienter, hvor der var familier, som fungerede dårligt og vi rådede ikke over tilbud, der i tilstrækkelig grad matchede problemerne og vanskeligheder i disse familier.

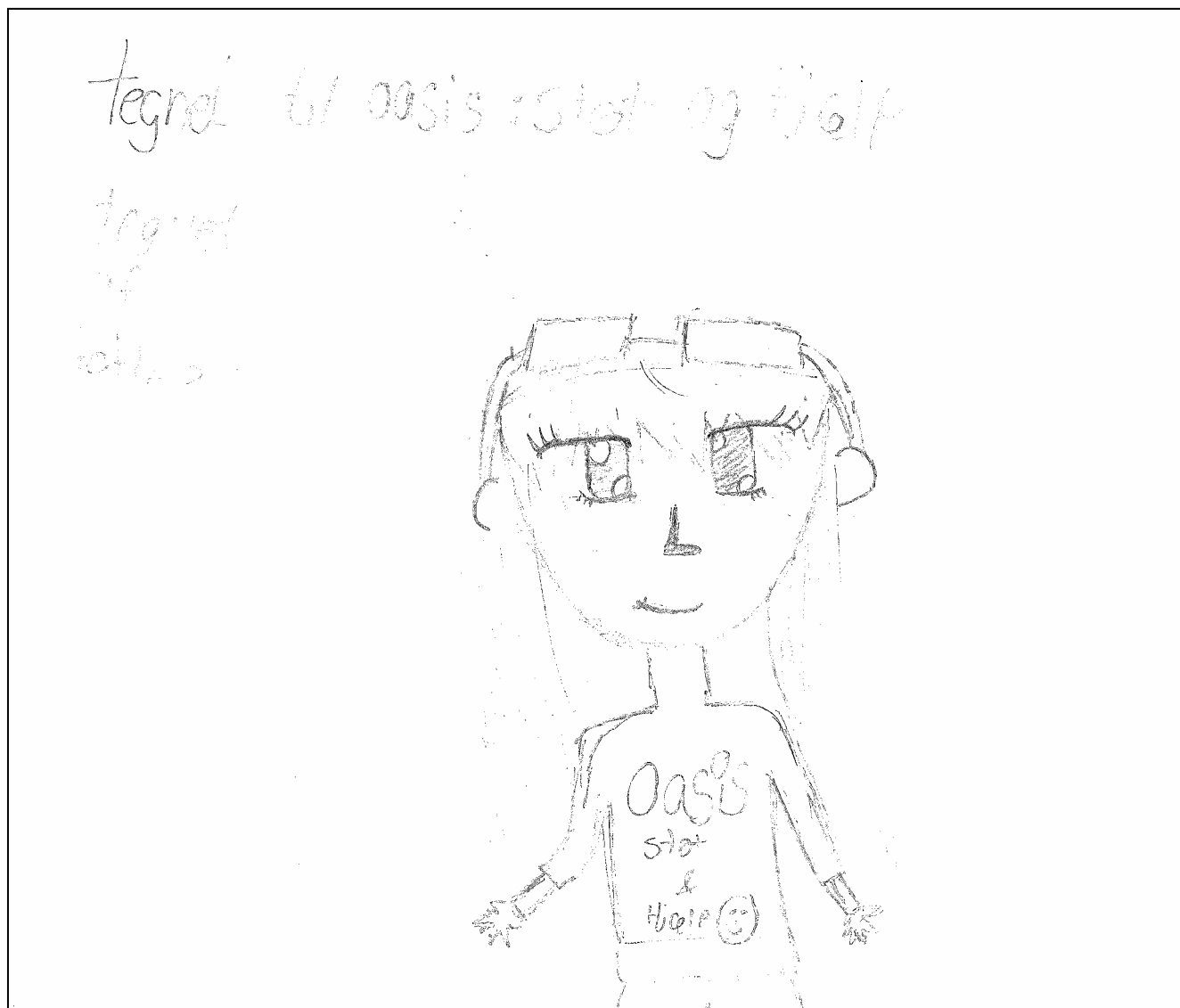
Vi iværksatte et metodeudviklingsprojekt, som strakte sig over et år. Resultatet blev en model, stærkt inspireret af Marlborough Family Service i London. Denne model har vi afprøvet som et pilotprojekt i fire måneder i 2008. På trods af få deltagere og tidsmæssigt stramme arbejdsbetingelser, synes vi, at vi har fået brugbare, overraskende og for vort øvrige børne-familiearbejde nyskabende erfaringer. Vi er nu bedre rustede til at iværksætte næste Flerfamilieprojekt.

Vi takker Tips og Lotto for de tildelte midler, uden hvilke projektet ikke havde kunnet realiseres, og vi takker OASIS for at stille metodeudviklingsmidler til rådighed for projektet og have en positiv og støttende holdning til vort arbejde.

Else Ryding

Gita Nielsen

Tanja Weiss

Evaluering af Projekt Flerfamiliebehandling i OASIS

INDHOLD	Side
1. Forarbejdet	3
Begrundelse for flerfamilieprojektet i Oasis Formålet med projektet	
2. Modellerne, der har inspireret	4
Marlborough-modellen og tankerne bagved	
3. Vores model	6
Opbygningen af det konkrete projekt	
4. Beskrivelse af familierne	11
Begrundelse for udvælgelse, beskrivelse af familiernes dynamik og roller	
5. Forløbsbeskrivelse i temaer	20
a. Forældreansvar i forhold til struktur og kaos	20
b. Arbejdsdelingen i familien i forhold til pligter og ansvarsfrihed	24
c. Opdragelse i to kulturer	25
d. Frygt for kriminalitet og manglende socialisering	26
e. Fravær og nærvær. Familiernes isolation og ønsker om fælles oplevelser	27
6. Mentalisering	30
Vurdering af om der sker en øget mentalisering hos deltagerne i projektet	
7. Konklusion	32
8. Kritik og anbefalinger til fremtidige projekter	35
9. Bilagsoversigt	37

Udgivet af

OASIS – Behandling og rådgivning for flygtninge

København, november 2009

Alle rettigheder forbeholdes

Henvendelse til tlf. 35 26 57 26 eller info@oasis-rehab.dk

1. Forarbejdet

Flerfamilieprojektet begyndte som et udviklingsprojekt i Oasis' børne-/familieudvalg for at fremme børne-/familiearbejdet i Oasis.

På baggrund af flere og flere henvisninger af børn og familier og ønsket om at videreudvikle vore hidtidige tilbud og metoder, søgte vi efter modeller og metoder, der var relevante for vores klientel. Vi havde hidtil arbejdet med individuel behandling af forældre og af børn. Vi lavede børnepsykologiske undersøgelser og arbejdede med vejledning af forældre og familiesamtaler. Men vi manglede metoder til at støtte og hjælpe familien som helhed på en måde, som var respektfuld over for deres kultur, som styrkede deres ressourcer som forældre og som gav børnene plads i familien og i behandlingen. Vi ønskede også at fastholde vores tværfaglige tilgang til behandling af flygtninge, idet vores erfaring er, at det er helt nødvendigt i tilgangen til rehabilitering og behandling af personer, der er traumatiserede.

Vi søgte og fik del i Oasis metodemidler til at gennemføre projektet.

Vi valgte at fokusere på Marlborough flerfamilieterapi og tilrettelagde et étårigt studieforbånd for hele børne-/familieudvalget, hvor vi undersøgte litteraturen om metoden og besøgte institutioner, som arbejdede på en lignende måde, og deltog i et kursus om metoden.

Vi læste og diskuterede Eia Asen, Neil Dawson og Brenda McHugh's "Flerfamilieterapi". Vi brugte undervisningsmateriale fra Marlborough Family Service, som inkluderede træningsvideo, undervisningsmanual og cd rom'er til individuel træning og interaktive øvelser.

Vi deltog i et 3 dages Marlborough Master Class kursus med medarbejdere fra Marlborough Family Service arrangeret af Nordic Interventions.

Vi besøgte Familiecenter Løvdaal i Helsingør kommune, som er et tilbud til elever og forældre om støtte til barnets indlæring og opdragelse. Betingelsen er, at eleverne har en af deres forældre med, når de går på centret og er i skolen.

Vi besøgte Marlborough Family Service i London på et todages studiebesøg, hvor vi deltog i skolen og observerede flerfamiliebehandlingen i "Family Day Unit". Samme sted blev vi orienteret om Asian and Arab Families Counselling aktiviteterne. Vi havde kontakt til Medical Foundation og Nafsiat for også at besøge dem, men vores tidsplaner kunne ikke koordineres, så det blev ikke til noget i denne omgang.

Vi havde en kursus dag med medarbejdere fra "Inter" – et familieværksted med fremmedsprogede familier i Århus kommune, hvor man også arbejder efter Marlborough-metoden – og vi havde planlagt at besøge institutionen, hvilket desværre blev aflyst på grund af snestorm.

I tilknytning til træning i denne model havde psykologerne i udvalget kurser i forældre-undersøgelser, småbørnsdiagnoser og småbørnsundersøgelser.

Hele børne-/familie udvalget var meget entusiastisk med hensyn til at lære Marlborough-metoden og udvikle vores egen model til vores henviste børn og familier. Vi fik mange inspirerende oplevelser og havde mange spændende og nyskabende diskussioner.

Alle medarbejdere i Oasis er blevet løbende orienteret om udviklingen af børne-familiearbejdet i huset.

2. Modellerne, der har inspireret

Marlborough flerfamiliemodell

Essensen i denne modell er, at flere familier sammen vil være ressourcer for hinanden. Eksperterne skal have en mindre plads og i højere grad være i baggrunden til at lægge rammer for og styre processen.

Vægten ligger også på, at problemerne i familierne bliver oplevet ”in vivo”, i virkeligheden på stedet, og at behandlerne hjælper familierne til at se, hvad der foregår i deres familie og opfordrer familien selv og de andre deltagere til at få ideer til, hvordan man kan finde løsningsmåder, ændre på væremåde og søge støtte hos hinanden.

En af grundholdningerne er en eksperimenterende, åben, ikke-fordømmende og kreativ tilgang til problematisk adfærd.

Der arbejdes med at hver person sætter sig mål for ændringer, dvs for at afprøve konkrete måder at gøre ting anderledes på, og behandlergruppen fastholder personerne og familierne i den konkrete afprøvning og refleksion over dette. Der er fokus på at inspirere deltagerne til at observere, tænke over hvad de observerer og inspirere dem at tænke i andre og nye måder at reagere på, som får dem til i højere grad at nå deres mål.

Desuden er det tanken, at familierne gerne skulle blive et netværk for hinanden og skabe et fælles forum for at afprøve nye måder at være familier på. Grundtanken er, at familier med ensartede problemer kan være ressourcer for hinanden.

Behandlerne er primært facilitatorer for processen og til refleksion hos deltagerne. Det er deltagerne egne ideer, overvejelser, handlinger og mål, som er i fokus. Personerne skal så at sige møde sig selv i døren og derved gøre erfaringer med sig selv og deres handlinger for at kunne blive motiveret til at skabe ændringer hos sig selv, der forbedrer livet i familien.

Forskellige stikord til metoden og hele ”settingen”:

- der arbejdes med naturlige kontekster, hvor virkelige problemer opstår
- familierne observerer og kommenterer på ukonstruktive mønstre, som de ser hos hinanden
- familierne ser deres egne problemer spejlet hos andre
- familierne bliver konsulenter til andre familier
- familier skaber et netværk af støtte for isolerede familier
- familier med erfaring i denne metode kan inddrage og støtte nytilkomne familier.

Settingen giver anledning til:

- direkte og indirekte læring
- muligheder for refleksion
- mindre pres og belastning i forhold til konventionel behandling, hvor én familie er i centrum
- en flerfamiliegruppe er som et beskyttet værksted i familie kommunikation, forbedret kommunikation og bedre forståelse
- den kan give mulighed for at komme ud af isolation og stigmatisering og give håb
- den kan skabe solidaritet, gensidig støtte og flere nye perspektiver
- man kan lære af hinanden, blive aktiv bruger, skifte fra at være hjælpeløs til hjælpsom og eksperimentere med relationer.

Der arbejdes desuden med så forskellige niveauer som:
Individ, familie og samfund (lokalt og generelt).

Metoden bygger grundlæggende på den systemiske tilgang til forståelse af familiernes funktioner og ændringspotentialer. Men der arbejdes med mange forskellige metoder. Samtidig med, at familierne er en fælles gruppe, arbejdes der også med grupper af forældre, af børn, parsamtaler, individuelle samtaler og tætte kontakter til professionelle netværkspersoner i socialforvaltning, skoler og sundhedsvæsenet.

3. Vores model

Formålet med projektet var at skabe et rum, hvor familier kan arbejde sammen med andre familier om, at deres børn skal kunne klare sig godt i det danske samfund. Når familierne er i gruppen, har forældrene fuldt ud ansvaret for deres børn, mens behandlerne snarere assisterer fremfor overtager ansvaret og omsorgen for børnene.

Forløbet på fire måneder skulle gerne have bidraget til at skabe konstruktive samværsformer, som kan støtte børnene og forældrene til at få en bedre hverdag.

Målgruppen

Projektet rettede sig mod børn, der på forskellig måde vakte bekymring hos enten forældrene eller de professionelle omkring børnene.

Bekymringen kunne handle om, at børnene

- bliver drillet i skolen eller nærmiljøet
- ofte har konflikter i skolen
- skændes i en uendelighed med sine søskende eller forældre
- er alt for generte eller tilbageholdende
- er meget angstelige
- bekymrer sig for meget for sine forældre
- ikke klarer sig godt fagligt i skolen
- ofte må irettesættes af sine lærere
- giver anledning til bekymring hos de voksne for, hvordan de skal klare sig fremover.

Det kan også handle om familier, hvor forældrene er kede af

- at de er for opfarende over for børnene
- at de føler, at de har mistet styringen i hjemmet
- at de er for optagede af deres egne fysiske eller psykiske problemer
- at de bruger for lidt tid på børnene.

Alle forældre, der gerne vil gøre en ekstra indsats for at hjælpe deres børn, skal kunne deltage i projektet.

Rekruttering

Familierne havde tilknytning til Oasis ved at være henvist som familie eller individuelt, og hvor vi har vurderet, at familieproblemer fylder meget.

Tidsrammen

En gang om ugen kl. 10-14 i tre måneder blev den mulige ramme. Tidsrammen blev lagt i forhold til ressourcer som tolke, arbejdstid og familiernes geografiske placering. Det Færøske Hus blev valgt for at skabe flere muligheder for aktiviteter udendørs og bedre fysiske rammer indendørs med bl.a. adgang til køkken.

Deltagerantal

Vi satte et minimum på 2-3 familier med i alt 12-14 personer. Det mål nåede vi frem til efter inspiration fra andre steder, og hvad der konkret var muligt at nå at visitere.

Familiesammensætning

Vi ville forsøgsvis vælge familier, der ikke havde en alt for kompliceret familiestruktur og -problematik, for at have en vis chance for succes.

Vi havde også som mål, at det ikke skulle være familier, der var i et igangværende behandlingsforløb. Det kunne imidlertid ikke overholdes, fordi der var for få egnede og visiterede familier. Derfor endte vi bl.a. på A-familien, som var i et individuelt forløb og var en meget ustruktureret og ressourcefattig familie.

Samarbejde med det professionelle netværk

Familierne kan henvises af egen læge eller af socialforvaltningen via forvaltningens lægekonsulent. En folder har gjort opmærksom på projektet.

Familierne er blevet visiteret på sædvanlig vis, og flerfamilieprojektet har været ét blandt de andre tilbud vi har og som drøftes med familierne og de professionelle.

Samarbejdet med de professionelle er vigtigt af flere grunde: For at få en fælles platform og retning i arbejdet med familierne lokalt og i Oasis. For at familiernes ønsker bliver fulgt op af en konkret indsats lokalt, og for at ændringerne kan blive set af andre omkring familien, så de kan blive opmuntret til at fortsætte arbejdet efter projektets afslutning.

Betingelser for at deltage

- Børnene får fri fra skole en dag om ugen
- Forældrene får fri fra skole eller aktivering
- Familien får fuld transportgodtgørelse
- Forældre i arbejde får fuld lønkomensation én dag om ugen.

Alle betingelser blev indfriet via telefonsamtaler med sagsbehandler og ved familiernes egen indsats i forhold til skole og arbejde.

Vi ville også have afholdt møder med det professionelle netværk før, under eller efter projektafviklingen. Det blev i stedet klaret telefonisk med kontakt til de respektive sagsbehandlere og lærere. Dette hang bl.a. sammen med, at sagsbehandlerne i de valgte familier ikke var så involverede i familierne.

Rammen om gruppen

Vi ville have ladet gruppen være en åben gruppe med løbende indtag af nye familier. Men det blev ikke aktuelt, fordi der ikke blev visiteret familier nok, og der var ikke sat tid og ressourcer af til øget visitation og øget markedsføring for projektet.

Forældremøder

Det var planen at holde forældremøder før opstart og undervejs. Tanken var, at vi sammen med forældrene skulle sætte en fælles overskrift og aftale fælles rammer for samværet, men det blev aldrig iværksat. I stedet blev rammerne lagt på første dag i projektet, hvor også børnene var tilstede. Det viste sig i praksis svært at indplacere forældremøderne i kalenderen, hvor der også skulle være plads til andre klienter og tages hensyn til forældres og ansattes arbejdstid. Men det blev efterlyst af forældrene, og det havde været godt i forhold til at klargøre rammerne for projektet og forpligte forældrene til at møde op.

Kontaktpersoner for hver familie

Hver familie fik en medarbejder i projektet som kontaktperson. Men da den tredje familie sprang fra projektet, skiftedes vi til at være kontaktpersoner. Det faldt godt i tråd med den åbne og ikke ekspert- og fagfokuserede tilgang.

Forældre med hyperarousal

Forældre med hyperarousal (forhøjet alarmberedskab) kræver, at alle (også familierne selv) bidrager med et vist minimum af ro. Vi troede, at vi ville få brug for et sted, hvor en overbelastet voksen kunne sætte sig i fred og ro – evt. med en særlig opgave, så de ikke kom til at trække sig for meget fra arbejdet i gruppen. Men det blev slet ikke aktuelt: Gruppen bestod ikke af stærkt traumatiserede forældre, men hvis moderen fra familie C havde fortsat, og hendes mand var blevet en del af gruppen, ville det have været det. På stedet var der dog gode muligheder for at gå en tur udenfor og på den måde finde ro og samling på sig selv til at komme tilbage. Hvis en sådan situation opstod, kunne den også bruges proaktivt til at drøfte, hvad man kan gøre i sådanne situationer – både ude og hjemme. Andre fra gruppen kunne komme med gode råd til, hvad de selv gjorde i lignende situationer.

Generelt var de voksne i gruppen dog gode til at være tilstede og deltage aktivt. De omtalte heller ikke traumatiske oplevelser i nærvær af børnene. Vi havde forestillet os, at det skulle der konstant gøres opmærksom på – at der ikke skulle omtales traumatiske oplevelser i nærhed af børnene.

Aktiviteter

Vi havde en stor palet af idéer til aktiviteter og lege med forskellige formål. På grund af meget skiftende fremmøde og nye konstellationer og situationer, der opstod undervejs, tilpassede vi aktiviteterne hele tiden til den aktuelle situation. Vi brugte:

- **Dramaøvelser** (Forumteater, mimeøvelser m.m.)
- **Samtalegrupper om temaer** (f.eks. ifm. temaet De ideelle forældre/børn/familier blev deltagerne delt i børne- og familiegrupper på tværs og i familier).
- **Tegneopgaver** (der blev tegnet tegninger til de fraværende børn, spontane tegninger og fælles opgaveorienterede tegninger).
- **Legeopgaver** fra gang til gang tilpassede vi lege med forskelligt formål til situationen; kontrollege (radiobiler), samarbejdslege (faldskærm, sammenbundne ben, Foursquare), huskelege (boldleg), modellervoks-figurer af familiens roller.
- **Udflugter** - to gange i Frederiksberg Have og en gang kanotur plus indkøbsture. Der var et stærkt ønske især fra de unge om at have flere fælles oplevelser med deres forældre.
- **Madlavning og hjemmevideo** - opstod af konkrete problemstillinger omkring teenagere og morgenmad. Vi havde ikke forventet, at familierne overhovedet ville kunne indgå i videooptagelse, da de fleste traumatiserede flygtninge er meget mistroiske over ”overvågning” pga. deres erfaringer med afhøringer m.v.
- **Psykoedukation** (undervisning) om unges døgnrytme og hjerneudvikling, kriminalitet og fritidsaktiviteter, mad- og søvnhygiejne, kropsudvikling.
- **Besøg af lærere og andre professionelle i familiens liv.** Det blev ikke til et direkte samarbejde i form af besøg, men klaret via telefonisk kontakt med lærere og støttepersoner.

Arbejdsmetode

Vi ønskede først og fremmest at arbejde åbent og eksperimenterende. Det vil sige, hvor der var plads til ændringer efter situationen og plads til at fejle, og lade sig inspirere af det, familierne kom med.

- **Den eksperimenterende tilgang** blev opretholdt af både nød og vilje. Nød, fordi omstændighederne med frafald tvang os til at gentænke programmet igen og igen. Vilje, fordi vi ønskede at gøre projektet tværfagligt og ikke-ekspertagtigt. Derfor skiftede vi konstant roller og opgaver.
- **Vægt på små interventioner.** På grund af det svingende fremmøde blev der en tendens til at fremme lege og få gruppen rystet sammen i begyndelsen på bekostning af interventioner in vivo.
- **Fortløbende og forpligtende delmål.** Opgaver og mål blev sat fra første dag, men udviklede sig ikke helt så hurtigt – især ikke for de voksne, fordi den ene familie havde massive parproblemer og udeblev, og den anden var meget ustruktureret.
- **Planlægning af dagen og justering af mål.** Vi lagde program og justerede det. Familierne satte mål og justerede dem.
- **Konfliktløsning** foregik primært uden for gruppen, men med hjælp fra familierne selv og medspil.
- **Nøje planlægning** og opfølgning hver gang samtidig med at acceptere et vist kaos.
- **Mål, overblik og struktur**, der både bar projektet stabilt og samtidig gav frit rum til, at familierne kunne udfolde sig på en uforudsigelig måde.
- **Forløbsprotokol** og afsat tid til dette og planlægning.
- **Vekslen mellem sociale, pædagogiske aktiviteter** og rum og tid til refleksion over, hvad der skete imellem deltagerne og hos deltagerne. Disse to processer er lige vigtige.
- **Inspiration og provokation** til at indgå i nye opgaver og relationer og afprøve dem.
- **Refleksion og mentalisering** over familiernes egne og andres handlinger og hensigter, så de kunne skabe og indgå i nye mønstre i familien, som var mere konstruktive og helsebringende end dem, de var vant til.

Behandlernes roller

Da det var et tværfagligt projekt, var der 1 psykolog, 1 socialrådgiver og 1 kropsterapeut samt 2 tolke. Der blev kun arbejdet med ét sprog, arabisk, da de fleste familier er arabisktalende.

Vi skiftede konstant mellem udøvende, observerende og skrivende opgaver, hvilket var krævende og ikke gav så meget rutine og struktur, hvorfor rekonstruktionsopgaven bagefter var stor. Til gengæld var det meget tværfagligt og styrkende for teamwork-følelsen. Det øgede vores kreativitet og spontanitet i forhold til familierne.

Arbejds punkter for familierne

- Samvær med kammerater
- Drillerier og konflikter
- Oplevelsen af skolen
- Fritidsaktiviteter og de voksnes bekymring for kriminalitet
- Regler/straf/medbestemmelse/vold
- Søvn
- Fjernsyn/computerspil

Tolkning

Vi havde forventet at skulle bruge tre tolke – en til hver familie – men omstændighederne ville, at de oprindelige tolke meldte fra lige før opstart, og vi endte med to supergode tolke, som gik ind i projektet med stort engagement. Tolkene endte også med at skiftes til at tolke efter forskellige modeller: Først én pr. familie, men da der var tre familier i starten, måtte en undvære. Siden kun to tolke og de skiftedes til henholdsvis at oversætte fra dansk (behandlersiden) til arabisk og fra arabisk (familierne) til dansk.

Tolkene deltog på lige fod i alle aktiviteter, og de havde en meget god effekt som rollemodeller for de voksne i forhold til at lege og i forhold til børnene for, hvordan man også kan være som voksen fra mellemøstlig kultur.

Begge tolke syntes, at de blev klogere på egen familie og havde nogle gange svært ved ikke at blande egne erfaringer ind i tilgangen til familierne. Dette nok fordi rollerne skiftede så ofte, og gruppen blev meget tæt og intim – især pga. svingende fremmøde.

Begge tolke blev grundigt introduceret til metoden og indgik i efterbearbejdningen.

4. Beskrivelse af familierne

Beskrivelse af familien A

Familien består af moren N 40 år, faren E på 43 år og børnene, en pige No på 16 år, en dreng A på 15 år og en pige Z på 4 år.

Familien blev oprindeligt henvist til en undersøgelse af familiens funktion og børnenes trivsel og med vurdering af evt. behandlingsmuligheder.

Familiens baggrund

Familien kommer fra Irak. De to største børn No og A er født i Irak, den mindste Z i Danmark. Grunden til flugten var, at faren unddrog sig militærtjeneste. Han flygtede først til Danmark. Derefter blev hjemmet, hvor moren og børnene boede undersøgt af sikkerhedstjenesten. Moren blev chikaneret og truet. Drengen, som dengang var 5 år, blev taget med til sikkerhedstjenestens arrest og tilbageholdt i tre dage. Alt sammen for at få moren til at røbe farens opholdssted. Moren flygtede derefter med de to børn over Tyrkiet til Danmark.

Livet i Irak før flugten var forholdsvis roligt. Faren kom fra en velhavende familie og ernærede sig som forretningsmand. Moren var tæt knyttet til sin egen familie. Der var desuden den specielle relation mellem den store datter og morens søster, at denne havde taget datteren til sig, som sin egen datter og opdraget hende, så hun betragtede sin moster som sin mor. Ved flugten til Danmark mistede pigen No kontakten til sin psykologiske mor.

Moren har været og er stadig selv meget stærkt knyttet til sin egen mor og savner hende meget.

Efter ankomsten til Danmark klarede faren sig ved arbejde i København. Da moren og de to børn kom 1-2 år senere fik de ophold i Jylland. Et stykke tid levede forældrene adskilte, men det lykkedes for dem at finde fælles bopæl i København. Faren var i mellemtiden blevet erklæret uarbejdsdygtig på grund af en rygs-kade.

Familien har herefter levet af kontanthjælp. De har haft vanskeligheder med at administrere deres økonomi og betale regninger, så de har været sat under administration af kommunen et stykke tid. Børnenes trivsel har over længere tid bekymret lærere og sundhedsplejerskere på grund af meget uregelmæssige og kaotiske forhold i hjemmet. Desuden har de været opmærksom på, at også morens meget ustabile og sygdomsfikserede væremåde kunne medføre, at børnene til tider blev udsat for omsorgssvigt.

Moren har modtaget terapeutisk behandling i et år i Oasis, men synes ikke at profitere af det. Konklusionen på en undersøgelse af familien var, at børnene ville profitere af at bo uden for hjemmet i et stykke tid.

Socialforvaltningen har ikke ønsket at handle på bekymringen for børnene ved at lade dem bo uden for hjemmet. Man har i stedet iværksat en støtte-kontaktperson til både den store pige og til drengen.

På den baggrund ønskede vi at tilbyde familien et forløb i Flerfamilieprojektet, da de havde vist interesse i at prioritere hensyn til børnene.

Familien viste sin motivation for at deltage i projektet ved at udtrykke, at de ved deres tilstedeværelse og erfaringer med at være en god familie kunne yde noget til de andre familier.

Fremmøde i projektet

Faren E deltog otte gange, moren N ni gange, den store pige No en gang, drengen A deltog ti gange og den lille pige Z deltog otte gange.

Rollerne i familien

Faren E er meget udadvendt, høflig og belevet, og fremtræder som den ansvarlige mand og far i sociale sammenhænge. Han fører ordet, også når hustruen er tilstede.

På grund af en rygskade er han arbejdsløs og lider under ikke at kunne leve op til at være forsørger for familien. Desuden har han ikke kunnet præstere en økonomisk ansvarlighed og virker helt hjælpeløs med hensyn til at styre familiens økonomi. Han lægger ansvaret for dette over på kommunen.

Hans forhold til børnene er præget af venlighed og varme følelser, men også en vis distance og han synes også her at være hjælpeløs og unddrage sig ansvaret for opdragelsen af dem.

Moren N har en umiddelbar sød og venlig væremåde, men er psykisk ustabil. Hun ønsker det bedste for sin familie. Men hun reagerer med irritabilitet, vredesudbrud, angst og tidvis depressiv kollaps. Dette udspiller sig især i familien. Hun virker meget uselvstændig og umoden, og overlader meget forældreansvar til den store datter. Hun undlader at opfylde pligter i hjemmet, når hun har det dårligt. Hun kritiserer sin mand for ikke at opfylde sin forsørgerrolle og dermed for familiens dårlige økonomi. Hun er også kritisk og uindfølelse over for sønnen og hans vanskeligheder. Til gengæld knytter hun sig tæt til den yngste datter, som hun fastholder i en afhængig babyrolle, samtidig med at hun undlader selv at have en aktiv forælderrolle.

Den store pige No har en voksenrolle- og moderrolle i familien. Hun er meget forstående og støttende over for moren. Hun var tidligere urolig og aggressiv i skolen, men er nu mere stille og tilbagetrukket, og fungerer fagligt meget dårligt. Hun har en god kontakt til faren.

Den store pige deltog kun første gang, da det efter aftale med skolen blev prioriteret, at hun passede sin skole for at forberede sig til 9. klasse eksamen, da hun var fagligt meget bagud. Det kunne også være en fordel, at hun ikke deltog i projektet, idet det lagde et større ansvar på forældrene til at udfylde deres forælderroller.

Drengen A går i et særligt skoletilbud for fagligt dårligt fungerende unge. Han passer ikke skolen særlig godt. Han har selv ansvar for at stå op om morgenen, komme i skole til tiden og sørge for frokostmad. Han er også meget omsorgsfuld og forstående over for sine forældre. Han fungerer ellers som en almindelig pubertetsdreng, der keder sig ved forældrenes manglende initiativ og fiksering på egne problemer, og derfor søger især selskab og kammerater uden for hjemmet og kommer sent hjem.

Den yngste datter Z går i børnehave – med pålæg fra kommunen. Hun virker både lidt sky og uselvstændig samtidig med, at hun provokerer for at tiltrække sig opmærksomhed. Moren bruger hende nogle gange som en beskytter for at undgå krav.

Mønstre i familien

Familien kom ikke første gang og kom som oftest for sent, ½-1 time og ofte uden forklaring. Faren var fraværende ofte med en undskyldning om, at han skulle til undersøgelse på hospitalet. Den store dreng viste stor interesse i projektet. Moren var fraværende nogle gange med begrundelsen, at hun havde det dårligt, men viste i løbet af perioden større og større motivation for at komme bl.a. ved at komme uden, at hendes mand deltog.

Begge forældre fremstår som kærlige, varme og umiddelbart omsorgsfulde. Men forældreansvaret flyder og børnene omsorgssvigtes både fysisk og psykisk. De lider under det kaotiske hjemmemiljø. Der er ikke faste rutiner i forhold til mad og sengetid, og de udsættes gentagne gange for morens

udbrud af vrede, raseri og desperation samt forældrenes gentagne diskussioner og skænderier om økonomi.

Familiens liv er præget af manglende sammenhæng og få fælles oplevelser, og med fokus primært på forældrenes problemer. Derved mangler børnene oplevelser, inspiration, de keder sig hjemme og søger oplevelser andre steder. Den store pige har knyttet sig til sin støttekontaktperson, og den store dreng søger liv og spænding i småkriminelle miljøer på gaden.

Hvordan den enkelte bidrager til henholdsvis at opretholde og ændre mønstret

Børnene må som konsekvens selv påtage sig ansvaret for deres trivsel, og de påtager sig også ansvaret for at beskytte og støtte forældrene. Begge forældrene opretholder den omvendte ansvarsfordeling. Moren er med til at opretholde dette mønster ved at appellere til børnene om hjælp. Faren opretholder det også ved at undlade at påtage sig mere forældreansvar og distancere sig.

Børnenes søgen væk fra hjemmet opretholdes ved, at forældrene ikke ser børnenes problemer på grund af fokus på deres egne. Derved skubber de børnene ud i andre tvivlsomme miljøer. Dette gælder især for den store dreng.

Konflikter i familien

At drengen A ikke passer ikke sin skolegang, giver anledning til store konflikter i forhold til forældrene. Faren er meget bekymret for hans manglende skolegang og tegn på kontakt med småkriminelt miljø. Konflikten udspiller sig ved bebrejdelser og udtrykt bekymring fra farens side, og moren viser direkte aggression over for drengen og anklager ham for ikke at have det fulde ansvar for sig selv og komme i skole til tiden. Drengen viser stor indsigt ved at forholde forældrene, at de ikke er gode rollemodeller, idet de ikke selv står op om morgenen. Men konflikterne uddybes, uden at de løses.

Forældrene har indbyrdes konflikter over økonomi og gensidige bebrejdelser over at skulle sørge for at bringe den mindste i børnehaven.

Ressourcer og ændringer i relationer

Drengen A viste forbavsende stor initiativ og interesse i at bruge projektet til at få bedre kontakt til forældrene, at søge at få dem til at se hans og børnenes problemer og støtte forældrene i at bruge projektet til at blive mere ansvarlige forældre. Han så mulighederne for sig selv og brugte dem.

Han var god til at formulere sig, og han var meget omsorgsfuld over for de mindre børn.

Faren fik og erklærede til sidst, at han havde fået indsigt i, at han og konen havde forsømt børnene med deres fokusering på egne problemer.

Faren blev aktiv med at ændre på sin relation til sønnen. Han var mere sammen med ham, tog ham med til sine venner, stillede krav til sønnen om hjemkomsttider. Faren blev også aktiv med hensyn til at støtte den store datter i at spise mere og bedre. Han påtog sig på flere måder mere forældreansvar.

Sønnen på sin side, samarbejdede med faren og søgte hans kontakt. Nogle enkelte dage kom han også i skole til tiden.

Moren begyndte i løbet af projektperioden at tage mere aktiv del i aktiviteterne og fremtrådte lidt mindre usikker og lidt mere udadvendt, fik klippet håret og så gladere ud. Hun bevægede sig fysisk lidt mere. Moren slap også kontrollen over den yngste datter i nogen grad. Hun viste mere initiativ ved at få moren i familie B med i projektet, idet hun ringede til hende og opfordrede hende til at deltage igen, da familie B havde været fraværende tre gange.

Men der kunne ikke registreres ændringer i relationerne til børnene i øvrigt eller i initiativ fra hende om at påtage sig mere ansvar i og for familien. Hun fremstod generelt hjælpeløs og usikker.

Beskrivelse af familien B

Familien består af far på 48 år og mor på 39 år og fire børn: H på 17, Z på 15, F 12 (eneste pige) og A på 7 år. Familien har tidligere været i behandling i et lokalt familiecenter, men stoppede på fars ønske. Der har været underretning om, at far har slået ældste søn. Far er bange for ikke at kunne holde sammen på familien.

Mor ringer flere gange før indkaldelse og rykker for behandling og fortæller dramatiske historier om, at far er voldelig og truer med jagtgevær.

Ved første samtale taler vi kun med mor og får hendes version af familiens problemer. Det fremgår, at mor er i krise, deprimeret og arbejdsbelastet. Ægtefællerne er uenige om opdragelsen af børnene. Mor beskriver sin mand som gammeldags og autoritær og selv omsorgssvigtet af egen mor, der overlod ham og hans 11 søskende til fremmede kvinder.

Mor beskriver, at parret er uenige om opdragelse og økonomi samt pligter. Mor ønsker mere vestlig opdragelse af deres børn. Far ønsker en mere gammeldags og autoritær opdragelse, hvor han som mand får mere respekt. I praksis er det mor, der styrer økonomi, hus og børn. Hun har overtaget alle pligter både udadtil og indadtil. Far har givet op og overladt alt til hende, fordi hun ønskede det og kedede sig som hjemmegående. Mor har taget en dansk uddannelse og arbejder som social- og sundhedshjælper. Far har skiftende ufaglærte jobs og har ikke dansk statsborgerskab.

Parret har kendt hinanden fra barnsben – var naboer. Det var derfor et kærlighedsægteskab. De blev gift i 1990 i Irak. Manden var soldat og deserterede til Saudi Arabien. Parret tilbragte 4 år i flygtningelejr. De to ældste børn blev født i flygtningelejr. Hele familien kom til Danmark som kvoteflygtninge. De traumatiske oplevelser står ikke i forgrunden i denne familie og vi er ikke helt bekendt med omfanget. Det var mere ægteskabelige konflikter og psykosociale problemer, der blev blotlagt.

Under visitationen meldte ægteparret ud, at de ville skilles. Ved invitation til flerfamilieprojektet meddelte mor, at hun kom alene med børnene, men hele familien mødte alligevel op på førstedagen – undtagen ældste søn H, fordi han lige var startet et uddannelsesforløb. H fremstod under visitationen som meget vred på far og i en klar løsrivelsesproces fra begge forældre. Der var mange konflikter om især hjemkomsttider. Dog havde han en klar alliance med mor imod far. Han er en meget stor og stærk dreng og lever sit eget liv med reparation af knallerter og hashmisbrug. Det viser sig til sidst, at han er meget involveret i misbrug og kriminalitet. Han har mange konflikter med far, som har slået ham flere gange.

Fremmøde i projektet:

Far, mor og datter deltog ni gange, yngste søn ti gange og næstældste søn fem gange

Forandringer i familiemønstret

Familien B var som beskrevet meget struktureret og mødte til tiden til projektet – selvom de havde halvanden times kørsel i bil hver vej. Ældste søn, H på 17 år, deltog slet ikke i projektet, fordi han

skulle følge et forløb på en produktionsskole. Næstældste søn, Z på 14 år, deltog de to første gange og de to sidste gange. Datter på 12 år fulgte med mor eller far, som i perioder kom på skift i projektet. Yngste søn, A, var kun fraværende en enkelt gang. Mor og far deltog sammen de to første og to sidste gange. De øvrige gange var på skift eller så udeblev hele familien.

Den enkeltes rolle i familien

Mor arbejder både ude og hjemme. Hun er meget struktureret og har styr på alt fra madpakker, oprydning og madlavning til økonomi, kontakt udadtil og arbejdsmarkedet. Hun er også den, som børnene kommer til med bekymringer. Alle børn er meget loyale over for hende og vrede på far, hvilket formentlig skyldes, at han har slået de to ældste drenge. Mor er meget alvorlig og bebrejdede over for sin mand. Hendes rolle er præget af, at hun er god til at samle familien, men også til at have kontrol over sig selv og alle i familien. Denne kontrol opretholder hun for at dække over sine egne mangler og bekymringer. Hun involverer fx. ikke sin mand i, at hun tager anti-depressiv medicin for at klare hverdagen. Mor vil gerne have en to-kulturel opdragelse af børnene, så de kan begå sig i det danske samfund. Men hun synes, at hun modarbejdes af far, som ønsker en mere gammeldags og autoritær form for opdragelse. Far kommer iflg. hende, fra en familie, hvor hans mor var diktator, og han følte sig uønsket og mindreværdig.

Far er udadtil den legende, sportslige, ansvarsfralæggende person. Han er også den morsomme og charmerende. Indadtil har han opgivet kontrollen over de ældste drenge. Det plager ham meget og han har svært ved at finde en balance mellem meget autoritær opdragelse (kun én kaptajn på skibet og far bestemmer) og det modsatte, hvor han er meget lydhor og legende på niveau med børnene. Far synes, at hustruen bestemmer alt i familien. Han har forsøgt at ændre det, men henviser til hendes baggrund, hvor hun er opdraget til at bestemme.

H har vi kun stiftet bekendtskab med i visitationen og har derfor ikke observationer på ham i projektet.

Z er den følsomme, men også modige dreng. Han er god til at formidle budskaber – også de ubehagelige. Han var den, der fortalte, at far slog. Han har haft det meget svært med konflikterne i familien og har forsøgt at mediere mellem forældrene. Han er en meget køn og charmerende dreng, der også klarer sig godt i skolen. Han forsøger ligesom sin ældre bror at løsrive sig og gå op imod især farens lidt rigide opfattelse af opdragelseskultur.

F er den eneste pige i familien. Hun er meget tæt forbundet med sin mor og er hendes allierede. Hun er meget ordentlig, struktureret og dygtig i skolen. Hun klarer sig tilsyneladende også godt socialt, fordi hun har venner og fritidsinteresser som eneste udenlandske og tørklædeklædte pige i en dansk landsbyskole. Hun er god til at formulere sig på en måde, så alle lytter. Hun har selvstændige holdninger og forsøger at få et eget råderum, hvor pligter og lektier ikke fylder det hele. Hun deler mors ønske om større arbejdsdeling i hjemmet, fordi de to tager sig af de fleste pligter.

A er den yngste og er hele familiens yndling. Alle er meget kærlige og hensynfulde over for ham. Han virker som en glad og tryk dreng. Han er den, der får alle til at grine og være kærlige over for ham.

Den enkeltes bidrag til henholdsvis at opretholde og ændre mønsteret

Mor bidrog med at opretholde det fastlåste ægteskabelige og familiære mønster med kontrol, selvkontrol og struktur. Hun var meget tilbageholdende, idet hun sjældent viste følelser og var meget lidt spontan, glad og deltagende. Hun var meget afvisende over for kontakt til sin mand. Hun bagtalte ham og undlod at møde op flere gange, fordi de ikke talte sammen. Hun appellerede til at få behandlernes støtte til at opfatte hendes mand som uansvarlig og legende. Samtidig vogtede hun over ham, hvis han var for charmerende og legende over for andre. Hun mente selv, at hun bidrog til ændringer ved at møde op til projektet og påpege sin mands mangler. Hun ønskede, at han kom i individuel behandling, da han var det primære problem i hendes optik. Hun ville dog på ingen måde skilles.

Far havde en meget fastlåst opfattelse af mandens rolle i hjemmet. Han mente, det var ham, der skulle bestemme og "være kaptajn på skibet". Samtidig havde han opgivet sit ansvar i konflikter med børnene og i forhold til økonomien. Det var sket på oprindelig opfordring fra hustruen, som gerne ville have mere økonomisk ansvar, da de kom til Danmark.

Han bidrog med at ændre mønstret ved at ændre adfærd og gå ind i flere konflikter, hvilket børnene også efterlyste. Han blev også mere lydhör over for børnenes ønsker om hjemkomsttider og ret til at bestemme, hvilke gaver de gav deres venner. Han deltog meget aktivt i alle aktiviteter og var meget omsorgsfuld og opmærksom på egne og andres børn.

Konflikter i familien

Der er udprægede ægteskabskonflikter, som udmønter sig i uenighed om opdragelse, økonomiske dispositioner, pligter i hjemmet og aktiviteter uden for hjemmet. Det påvirker børnene, så de føler de skal tage parti med en af forældrene. De oplever også en konflikt i forhold til deres danske kammeraters regler og rammer ved at skulle følge farens normer.

Nye ressourcer i familien undervejs i projektet

Faren viste sig meget mere ressourcefuld end først antaget og påpeget af moren. Han er en meget fysisk aktiv mand, der har været fodboldtræner og er meget dygtig med en bold. Han mødte mere stabilt op på projektet end hans meget strukturerede ægtefælle. Han var omsorgsfuld, kærlig og aktivt deltagende over for egne og andres børn i projektet.

Børnene var alle meget aktivt deltagende, men den næstældste søn Z, som ellers er god til at argumentere og mediere, deltog kun de to første og to sidste gange.

Moren er en god kok og god til at organisere og lære fra sig - ikke kun i forhold til egen familie, men også over for andre.

Ændringer i relationen forældre – børn

Forældrene blev mere lydøre over for børnenes ønsker om selv at bestemme gaver, tøj og ønsker om flere fælles oplevelser. Far blev mere aktiv i forhold til at deltage i diskussioner og forsøge at løse konflikter. Børnene var generelt meget omsorgsfulde og hensynstagende over for deres forældre. De kom med mange bud på ændringer hos forældrene. De fremlagde forslagene i plenum på en meget nænsom måde. Nogle af ønskerne var, at de selv måtte vælge deres venner, være længere ude, at der var mere tillid til dem, at forældrene skulle lytte mere og abstrahere fra egne problemer. I projektet var der tydeligvis mulighed for i trygge rammer at formulere ønsker om forandring uden at komme i konflikt.

Ændringer i relationen mellem far og mor

Faren var den, der umiddelbart gjorde mest for at udvise ændret adfærd over for moren, men det bed hun ikke på. Hun var meget lukket og tilbageholdende med at vise følelser og afviste ham helt konkret i en leg, hvor han kom for tæt på. Så relationen forblev uændret.

Ændringer i relationerne i søskendeflokken

Datteren F på 12 år kom mere på banen. I begyndelsen var hun lidt tilbagetrukket, men hun viste sig at have mange verbale ressourcer. Dem benyttede hun især, når de to ældste brødre ikke var tilstede. Hun optrådte mere legende sammen med sin lillebror, og de havde også ganske almindelige søskendekonflikter.

Kønsbestemte konflikter

Både mor og datter ville gerne lattes for huslige pligter, så der blev mere tid til fritid og venner. Der var også uenighed mellem ægtefællerne om, hvem der bestemte og på hvilken måde i forhold til deres kønsbestemte position.

Beskrivelse af familien C

Familien består af far, mor og fire børn. Forældrene boede hver for sig nogle år, de fandt sammen igen i 2004 og bor stadig sammen.

Far på 44 år har været udsat for voldsom og langvarig tortur. Han er af vores psykiater diagnosticeret til at lide af paranoid psykose, personlighedsændring efter katastrofeoplevelser samt en uspecificeret dissociativ tilstand. Han lever delvist i sin egen verden, plaget af fysiske og psykiske smerter og et ukontrollabelt temperament. Dette betyder, at vores psykiater er den eneste behandler, der har haft kontakt til faderen. Han er nu afsluttet efter, at der er stabilitet i den medicinske behandling. Børnene er bange for ham, de er bange for, at han kan true mor, som er familiens omdrejningspunkt. Denne trussel gør alle fire børn ængstelige.

Mor på 34 år beskrives generelt som ressourcefuld. Trods krig under opvæksten, påbegyndte hun et universitetsstudie i matematik i hjemlandet og arbejdede som ufaglært sygehjælper i krigszonen.

Under opvæksten blev hun sat på en stol uden for huset, når hendes familie hørte, at soldaterne kom for at ransage huset. Familien vidste, at hendes hypermobilitet gjorde, at hun ikke kunne mærke smerte, når soldaterne vred armen om på ryggen af hende.

Mor har fået konstateret anterolisthese lumbalis (glidning mellem to ryghvirvler). Hun har valgt ikke at blive opereret på trods af lægelig anbefaling, selvom hun har mange fysiske smerter forbundet med hypermobiliteten og ryglidelsen. Hun har perioder hver måned, hvor hun kravler rundt på knæ derhjemme på grund af smerter. Hun har derfor svært ved at varetage de praktiske opgaver i dagligdagen. Det har ikke været muligt at motivere hende til øvelser i kropsterapien. Hun bliver psykisk påvirket af telefonopringninger fra hjemlandet og problemer med børnene og mand.

Den ældste søn på 14 år blev fra en meget tidlig alder, da forældrene var separeret, pålagt voksenansvar. Han fik indblik i familiens skrantende økonomi og blev pålagt voksne opgaver. Det beskrives i henvisningen, at han er bekymret for, hvordan det går hjemme, når han er i skole. Han tager far med ud at gå, når han kommer hjem.

Han har store problemer i skolen, flere skoleskift og voldelig adfærd. Hans kontaktperson beskriver ham som åben, nysgerrig og mere alene end andre børn. Mor omtaler ham i projektet som "det store problembarn". Han var ikke interesseret i at indgå i projektet.

Drengen bidrog til at opretholde familiens mønster ved at have store problemer i skolen og i social omgang med skolekammerater. Den mellemste søster kunne være på vej til at udvikle samme mønster: Moren opfattede deres adfærd som besværlig og fortalte det til os i de mindre søskendes påhør.

Ældste datter på 13 år beskrives i henvisningen som en stille, trist pige, der er meget bange for fars ukontrollable raseri. Hun husker ham som rask og omsorgsfuld, da hun var lille. Hun påtager sig mange huslige opgaver, trøster og beskytter de to små piger, når far mister besindelsen. Det beskrives ligeledes, at hun er bange for, hvad der sker hjemme, når hun er i skole. Hun er involveret i familiens økonomi, og hun er angst for, at der skal ske moderen noget. Hun var ikke interesseret i at indgå i projektet.

I henvisningen til OASIS beskrives de to store børn nuanceret, hvorimod der er få oplysninger om de to små piger.

Mellemste datter på 7 år deltog i projektet sammen med mor og lille søster.

Yngste datter på 6 år deltog i projektet sammen med mor og mellemste søster.

Forandringer i familiemønsteret

Den enkeltes rolle i familien

Familien havde været i et afgrænset familieprojekt i Dansk Røde Kors over fem søndage for år tilbage, de to store børn reagerede afvisende over for at starte i OASIS' familieprojekt. Far var som beskrevet ovenfor ikke i stand til at deltage i OASIS' projekt.

I flerfamilieprojektet deltog mor og de to yngste piger på 6 og 7 år de første to gange. Tredje gang dukkede de ikke op, og efter kontakt fra vores side meldte de afbud til projektet.

Mor fremtrådte som familiens ressourceperson, meget nydeligt klædt med en høflig og kontrolleret attitude. Hun korrigerede pigerne gennem sin fremtoning og ligeledes verbalt. Vi oplevede en mor, der betragtede sin familie udefra og havde rigide forestillinger om alle børnene. Forestillinger som hun åbent udtrykte i de to små pigers påhør.

Den mellemste pige var en nysgerrig og forventningsfuld pige, der elskede at lege og samtidig hurtigt kom i opposition til resten af gruppen. Hun bragte sig selv i fokus, som hun tydeligvis holdt af at være i, indtil det blev for meget for hende og hun fremstod skræmt og sårbar. Pigen beskrev sig selv som en, der blev drillet og drillede andre både derhjemme og i skolen. Hun fortalte, at hun hjalp mor med rengøring.

Den mindste søster fremstod som en tilbagetrukket og forsigtig pige, der tydeligvis fulgte den mellemste søsters initiativer. Vi bemærkede, at hun aflæste moderen, før hun reagerede enten verbalt eller i handling. De to gange familien deltog i projektet, holdt hun sig tæt til moderen, som reagerede kærligt på hende.

Vi så et sort/hvidt mønster hos familien, hvor moderen åbenlyst favoriserede den yngste datter frem for den udadreagerende mellemste datter. Vi oplevede, at der kunne være risiko for at miste moderens accept og anerkendelse, hvis det enkelte barn reagerede spontant.

Den enkeltes bidrag til henholdsvis at opretholde og ændre mønsteret

Den mellemste søster var meget optaget af, hvor meget opmærksomhed hun fik fra omgivelserne og tolkede alle signaler på afvisning. Det gjorde, at hendes arousal var høj, og alle sociale situationer risikerede at blive en kamp for hende. Herved blev hendes gode ressourcer og nysgerrighed overset af moderen.

Konflikter i familien

Der var en gammel konflikt i familien, da første separation blev udløst af mandens utroskab.

At kvinden indvilligede i at leve sammen med manden igen, skyldes et familieråd, hvor hun besluttede, at det udelukkende var for børnenes skyld.

Under anden session hvor hver familie sammen skrev deres arbejds punkter til en forbedret familiedynamik, var der en situation, hvor den mellemste datter igen blev konfronteret med sin mors bastante udtalelser om, at datteren skabte problemer derhjemme. Datteren reagerede meget vredt og såret. Vi intervenerede og spurgte datteren, hvordan hun havde det med, hvad mor havde skrevet på planchen om hende. Hun fortalte, at hun blev meget vred, og siden "pippede" hun, at hun blev ked af det. Desuden fortalte hun, at hun var bange for sine ældre søskende. Adspurgt om hvem der kunne hjælpe hende, kiggede hun genert op på sin mor og sagde, at hun havde brug for hendes beskyttelse. Moren distancerede sig følelsesmæssigt og blev bedt om at finde en måde at forsikre datteren på, at hun ville beskytte hende. Efterfølgende blev moren spurgt om, hvordan dette kunne kommunikeres til resten af familien. Moren foreslog, at de gik hjem og bagte en kage, så de kunne sætte sig sammen i familien og tale om det. Da moren blev spurgt, hvem der skulle fortælle, hvordan den mellemste datter havde det, var hun først parat til, at datteren selv skulle fortælle. En forhandling resulterede i, at den mellemste datter skulle have lov at lytte og lade moren tale hendes sag i familien.

Desværre så vi ikke familien mere i projektet.

Begrundelsen fra moren var, at faren havde det så dårligt, at hun ikke kunne lade ham være alene hjemme. Hans bror var indtil da kommet fra Malmø for at være sammen med ham. Dette arrangement kunne ikke fortsætte. Derfor ophørte familien i projektet.

5. Forløbsbeskrivelse i temaer

Beskrivelsen er koncentreret om de temaer, som familierne bragte frem i forløbet.

- a. **Forældreansvar i forhold til struktur og kaos**
- b. **Arbejdsdelingen i familien i forhold til pligter og ansvarsfrihed**
- c. **Opdragelse i to kulturer**
- d. **Frygt for kriminalitet og manglende socialisering**
- e. **Fravær og nærvær. Familiernes isolation og ønsker om fælles oplevelser**

I indbydelsen til familierne havde vi tydeliggjort mødetidspunkt, mødested og pointeret familiens eget ansvar for at medbringe frokostmad og udetøj. Det vil sige, der var fra begyndelsen stillet krav om forældrenes ansvar over for visse opgaver.

Ved indledningen til projektet blev rammerne, husets og projektets regler og intentionerne med projektet gjort meget tydelige for familierne –især blev der som noget meget grundlæggende lagt vægt på fremmøde hver gang.

Lokalet var forberedt med en tydelig struktur. Der var lagt et tæppe til hver familie og en mindre måtte til hver person. Programmet for dagen blev hængt op på en planche, således at dagens struktur var visuelt synlig. Familierne blev introduceret til grænserne for de fysiske rammer, både indendørs og udendørs.

Vi havde gjort vores roller klare og tydelige på forhånd, idet hver person havde sin klart definerede opgave. Med undtagelse af tolkene var den ikke afhængig af profession men af funktion i situationen.

a. Forældreansvar i forhold til struktur og kaos

Vi var på forhånd opmærksomme på at arbejde med forældrenes ansvar for familien og herunder med problemer omkring manglende struktur og i nogle tilfælde for stærk og rigid struktur i familien.

Temaet er en indbygget del af flerfamiliemodellen, idet den netop er konstrueret som en hjælp til familier med problemer med forældreansvar. Desuden havde vi et ret godt forhåndskendskab til to af familierne med hensyn til dette tema.

Den ene familie A var i høj grad præget af, at forældrene ikke var i stand til at tage vare på deres forældreansvar, og familien var præget af strukturløshed, til tider kaos. Den anden familie B var præget af, at moren fungerede meget struktureret og med stort ansvar, mens faren var præget af, at han undveg ansvaret i familien samtidig med, at han stillede rigide krav til børnene.

Derfor byggede vi vores model og program for hver dag meget klart og struktureret op. Således at projektet og vores væremåde kunne fungere som en rollemodele for, hvordan et samvær kunne struktureres både med klar ansvarsfordeling - og dermed tryghed - og smidighed og plads til udfoldelse for den enkelte.

Generelt oplevede vi, at der blandt familierne var en fuld accept af rammerne. Vores indtryk var, at rammerne gav dem tryghed og samtidig en frihed til at bevæge sig inden for dem. F.eks. satte de to familier sig spontant sammen for at spise frokost. Der var i hele forløbet stort set en glad og legende stemning.

Emne for familieaktivitet første dag

Emnet for den første dags aktivitet var at introducere familierne til, at en væsentlig del af projektet var, at de påtog sig opgaver i form af mål, de skulle arbejde på at opfylde. Altså et signal om, at vi forventede, at alle påtog sig et ansvar. Vi havde derfor planlagt et program, hvor familierne som en start blev opfordret til at definere, hvad de ønskede af ændringer i familien og dermed hvad de i fællesskab ønskede at arbejde med. For at støtte processen med struktur, havde vi forberedt forslag til overordnede emner. En behandler og tolk var med i hver familie til at understøtte processen.

Familiernes funktion og ønsker

Begge familier koncentrerede sig meget om opgaven, og der observeredes stor aktivitet og åbenhed. I familie A tog de to store børn straks initiativ til at fremsætte flere ønsker både for dem selv og familien. Forældrene havde til gengæld ingen ideer i begyndelsen, de virkede passive. Strukturen i familie B var tilsyneladende, at moren var den dominerende og bestemmende, mens faren optrådte ansvarsløs. Men samtidig var faren meget venlig, legende og aktiv sammen med børnene, mens moren var tillukket. Det forhindrede dog ikke børnene og faren i at give udtryk for deres ønsker.

Hos familie C var det tydeligt at moren bestemte, mens hun samtidig udtrykte problemer mht. autoritet over for den mellemste pige.

Tema for aktiviteterne

Vi indbyggede i aktiviteterne temaer, som vi vurderede, var væsentlige for familierne at blive konfronteret med og arbejde med. F.eks. valgte vi en af de første dage temaet: At bestemme og styre en anden og selv blive styret af en anden. Hertil brugte vi legen ”Radiobiler”. Gruppen deles i to, og de to hold står over for hinanden i hver sin ende af lokalet. Hver person får tildelt en person på det andet hold, som de skal styre til at gå fremad med korte beskeder som: frem, tilbage, til siden. Når alle er nået frem byttes rollerne om.

Formålet var at skabe og inspirere til refleksion over at være i begge positioner, så der kunne blive et fælles refleksionsrum over dette tema, som således kunne inspirere til forståelse af sig selv, sin familie og forhåbentlig skabe gensidig forståelse af hinanden.

Alle deltog aktivt og med megen grin og sjov. Der var et stort engagement i legen og i hinanden. I samtalen om oplevelserne bagefter, blev der reflekteret nuanceret hos flere deltagere, og der var aktiv lytten.

Pigen i familie A og moren i familie B mente, at man ikke helt kunne bestemme over et andet menneske, men de syntes også, at det havde været rart.

Vi vurderede, at udtalelserne kunne tages som udtryk for, at de ved at deltage i aktiviteterne kunne begynde at reflektere over og erkende noget om kvaliteten ved tage beslutninger og ansvar.

Familiegrupper struktur

Familierne arbejdede videre med fælles arbejdsplaner for ønske om ændringer.

Forældrene i familie A havde meget vanskeligt ved at fokusere på at vælge arbejdsplaner, som jo implicit betød, at de skulle sige ja til at tage et ansvar. Moren havde undskyldninger på grund af sygdom og faren på grund af dårlig økonomi. Men børnene var til gengæld meget aktive og konstruktive med forslag og også med at støtte og opmuntre forældrene. De påtog sig her det forældreansvar, som forældrene ikke påtog sig, og skabte en brugbar struktur.

Det var tydeligt, at de store børn straks greb muligheden i situationen for at kunne udtrykke, hvad de havde behov for hos forældrene. De søgte også støtte hos os til at kunne få rum til at udtrykke sig. Den mindste syntes at afspejle den ringe struktur og sammenhæng i familien ved at være rastløs og søge andres opmærksomhed.

Indtrykket var, at det var en spredt og usammenhængende familie, hvor forældrene vendte sig indad mod deres egne problemer, og de store børn kompenserede ved at være initiativrige og aktive på familiens vegne. Projektet syntes at give børnene en ramme og anledning til at kunne have fokus på deres egne behov som børn.

Denne families arbejds punkter mht. struktur var, at børnene ønskede, at der var mere styr på tingene, herunder økonomien, og de store børn ønskede så til gengæld mere frihed. Vores indtryk var derfor, at familien måtte være præget både af en udtalt uhensigtsmæssig strukturløshed samtidig med en uhensigtsmæssig rigiditet i forhold til de store børn.

I familie B havde den mindste dreng fortalt, at han blev drillet i skolen. Forældrene havde handlet ansvarligt med det samme og løst problemet ved at tale med skolen. Det betød, at han var blevet gladere og udtrykte som mål for sig selv at være sødere mod andre og være ordentlig med sit tøj. Denne handling hos forældrene syntes at afspejle en klar ansvarsstruktur og beslutsomhed i familien, som gav drengen tryghed og ønske om selv at give noget tilbage til forældrene. Faren udtrykte også, at han havde lyttet til, at han var for rigid over for børnene, og havde sat sig som mål at være mere lydhør over for børnene ønsker om selv at bestemme gaver til kammerater. Han søgte således at skabe balance i strukturen i familien.

I familie C ville moren bestemme børnenes sovetid mod til gengæld, at lade børnene bestemme mere, hvilken mad de ville spise. Den ældste af pigerne efterlyste forældrenes autoritet mht. hjemme at stoppe de store søskende, når de drillede de mindre. Hun følte sig tydeligt for usikker og for udsat. Hun efterlyste derved en mere brugbar og beskyttende struktur, i stedet for den mere rigide struktur, som moren syntes at anvende.

Strukturen hos de enkelte familiemedlemmer

Fem projektdage var præget af, at der kun kom én familie ad gangen. Derved blev flerfamilie-modellen brudt. Familie B var væk tre gange og familie A var væk to gange. Derfor blev det på de dage til familiebehandling med fokus på familiemedlemmernes egne oplevelser af hinanden. Dette kunne være en fordel for den enkelte familie.

Undervejs i projektet blev det tydeligt for os, hvordan forældrenes ansvar og familiens struktur hænger sammen med den enkelte forælders personlige struktur og funktionsmåde. Den store dreng i familie A udtrykte klare ønsker og behov om, at forældrene skulle være vejledende i praksis for, at børnene kunne lære, hvordan de skulle begå sig. Han fremhævede f.eks., at forældrene selv måtte være hjemme og gå tidligt i sent, hvis børnene skulle lære det. Moren derimod viste ingen tegn på at kunne eller ville forstå ham. Hun unddrog sig forældreansvar ved at lægge årsager til problemer i familien på forhold, der ikke vedrørte hende (sygdom, økonomi, drengen selv) og brugte kritik af drengen til at lægge ansvaret fra sig. Moren virkede hjælpeløs.

På andre områder i relation til den mindste datter ændrede moren nogle gange adfærd, idet hun blev mindre kontrollerende og lod datteren være fri til at bevæge sig rundt og kontakte andre. Den efterfølgende gang udviste moren udpræget manglende regulering af datteren. Moren fremstod således meget ustabil og med megen lidt personlighedsmæssig struktur.

I familie A syntes der i første omgang at være en fælles enighed hos forældrene om, at man ikke skal udøve autoritet og regulere hinanden, fordi man oplever hinanden som følsomme.

Den følgende gang viste der sig imidlertid en – ændret – relation mellem far og søn, hvor faren havde forhandlet med sønnen om hjemkomsttider, og sønnen havde accepteret farens krav. Faren gav udtryk for, at han ønskede at lære sønnen ansvarlighed. Derved viste faren, at han udøvede sin faderautoritet på en ansvarlig måde. Faren påtog sig også at sørge for, at den store datter kan få den frokostmad, hun gerne vil spise. Han bestræbte sig på at skabe en mere velfungerende struktur i familien.

Faren åbnede samtidig op for at udvise en omsorgsfuld ansvarlighed både over for sønnen og den store datter. Han fortalte, hvordan et tidligere, mindre seksuelt overgreb stadig påvirker sønnen, og han viste bekymring for datterens manglende spisning.

Moren derimod vedblev at være lukket inde i sit eget hjælpeløse univers. Hun fokuserede på at kritisere mand og børn og devaluere sig selv.

Familie B fremtrådte umiddelbart som velstruktureret og med god ansvarlighed over for børnene. Faren var støttende over for at fastholde den mindste drengs lektielæsning, han har påtaget sig en ny konkret forældreautoritet.

Men forløbet afslørede, at forældrenes indbyrdes konflikter og parforholdsproblematik konstant lå underneden og forstyrrede familiens struktur og funktion og skabte problemer for børnene.

Moren konstaterede ved evalueringen, at i mange år har de ikke tænkt rigtigt på børnene.

En af gangene opstod en uigennemskuelig stemning omkring børnenes tv-kiggeri. Det virkede som om, at der blev afsløret et område, som forældrene slet ikke kunne styre.

En af de gange, hvor begge familier var til stede, havde familie A optaget en video om deres morgensituation, som blev vist. Optagelsen viste en ustruktureret morgensituation, hvor moren var først oppe og stillede lidt mad frem på køkkenbordet, men det var op til hver enkelt barn at tage noget. Den mindste pige blev madet.

Faren havde her påtaget sig det ansvar at undlade at tage sovemedicin for at lave optagelserne og havde sørget for, at den store dreng kom op, fik morgenmad og kom i skole.

I forbindelse med at videoen blev set, reagerede moren fra familie A med et pludseligt stærkt aggressivt angreb på sønnen og forlod gruppen for en tid.

Efterfølgende blev der lavet fælles frokostmad. Dette var meget organiseret, og især moren i familie B styrede, hvordan den skulle laves, og sørgede for at sætte andre i gang med opgaver.

Dette var en stærk kontrast til den morgenscene, de netop havde set. Forskellen blev ikke kommenteret, og på trods af radikalt forskellige måder at fungere på, var stemningen i gruppen god, og alle - undtagen moren i familie A - var aktive. Alle sad sammen og talte med hinanden.

Denne enkle, konkrete aktivitet syntes for en tid at have kapacitet til at skabe bro over flere forskellige, personlige reaktioner, nye og gamle konflikter og diametralt modsatte familiemønstre.

Afslutning og evaluering

Sidste og afsluttende gang var en tur til Frederiksberg Have, hvor alle havde sørget for mad til fælles frokost. Fra familie B deltog også den næstældste søn, som havde været fraværende fra projektet siden gang nummer to.

Der var lagt vægt på mange forskellige lege og fælles aktiviteter, og alle deltog aktivt med godt humør, og der var en god stemning.

Under evalueringen konstaterede faren i familie A spontant, at der var sket ændringer hos dem, som forældre, idet de - via projektet - havde erkendt, at de ikke havde været nok opmærksomme på børnene på grund af deres fokus på sygdom og økonomi. De havde forstået, at børnene krævede meget mere opmærksomhed især i puberteten. Han fortalte, at de havde lavet nye planer for sønnen,

også til efter sommerferien. Faren konstaterede, at drengen nu hørte mere efter, og han kom hjem fra skole i ordentlig tid.

Det svarede til vores observation af, at han havde bevæget sig fra at være hjælpeløs og klagende til at sætte sig mål, og få begyndende indsigt, og handle på det ved at tage ansvar og skabe mere struktur i familien. Han stillede både krav til sønnen og var sammen med ham. En måske oprindelig, fungerende personlighedsstruktur hos ham synes at have bidraget til, at han kunne omstille sig og se sig selv på en ny måde. Hvorvidt ændringerne kan fastholdes og stadig omsættes i handling, ved vi ikke.

Moren i denne familie havde været i stand til at deltage mere og mere i fælles aktivitet og til nogle gange at tage mere ansvar for den mindste datter, men der synes ikke generelt at være skabt ændringer i hendes måde at fungere i familien på.

Vores indtryk var, at hun formodentlig besad en – måske skrøbelig og rigid – personlighedsstruktur, som ikke umiddelbart kunne profitere af flerfamilieprojektet. Under evalueringen mistolkede hun en bemærkning og forlod gruppen inkl. sin familie i vrede. Men et længerevarende flerfamilieforløb kunne måske have givet hende tryk og struktur nok til, at hun turde ændre sig.

Faren i familie B konstaterede, at før var der mere regler end samtale i familien. Der var for megen rigid struktur. Nu var der mere plads til at lytte til børnene. Vi kunne observere, at faren viste mere aktivt forældreansvar i situationerne i projektet. Han gav udtryk for, at han forstod, at han skulle tænke mere på, hvordan tingene så ud fra børnenes side og forsøgte at efterleve det. Dette blev desværre ikke anerkendt af ægtefællen. Faren gav et løfte om, at han ville fastholde sine opgaver, men moren sagde, hun havde givet op. Moren var i forvejen meget opmærksom på sit forældreansvar og gav udtryk for, at hun gjorde det rigtige. Vi registrerede, at hun ikke ønskede at ændre noget hos sig selv for at forbedre familiens mønster.

b. Arbejdsdelingen i familierne i forhold til pligter og ansvarsfrihed

I alle tre familier var det et tema, at kvinderne syntes, at de lavede for mange af de huslige pligter. I familien C blev det ikke direkte udtalt, men det fremgik meget klart af beskrivelsen i sagen. Mor var alene om alle opgaver, da hendes mand var meget psykisk belastet af sine traumer.

I familien B er arbejdsdeling et stort arbejds punkt – især fra mors og datters side. De ønsker begge mere frihed og tid til veninder. Far er undvigende og ansvarsfralæggende. Sønnen på 14 er mest optaget af at diskutere hjemkomsttider og søger støtte hos os til at få ret til mere frihed.

I familien A er det børnene, der fremsætter ønsker om mere struktur og rammer i dagligdagen. Moren ønsker også mere aflastning i det daglige. Mest i forhold til at få hentet og bragt den yngste til børnehaven. Senere foreslår sønnen på 14, at det kan være morens mulighed for at få det bedre: at hun kommer ud at gå og får frisk luft. Det går hun med til, men prøver flere gange senere at slippe for ansvaret. Faren deltager slet ikke i det huslige. Til gengæld er han mere udfarende og køber ind. Begge forældre kæmper for ansvarsfrihed, hvorfor børnene bliver overansvarlige. Især ældste datter påtager sig mange opgaver i forhold til den yngste på tre år. Men også den 14-årige søn er overbebyrdet med ansvar og omsorg for forældrene, der hele tiden henviser til deres sygdom og manglende overskud. Han flygter derfor ud på gaden til tvivlsomme venner, hvilket forældrene også bebrejder ham.

Undervejs i projektet får børnene mulighed for i fællesskab at formulere deres utilfredshed med forældrenes ansvarsfralæggelse. Familierne får til opgave at ændre på konkrete opgavefordelinger. Børnene løser deres opgaver i begge familier. Det lykkedes f.eks. i en hel uge at komme til tiden i skole for sønnen i den meget ustrukturerede familie A. Og far i familien A erkender, hvor meget hans og hustruens sygdom har fyldt. Han forsøger at rette op sit manglende ansvar ved at være mere aktiv i forhold til indkøb til børnenes madpakker, så de får noget at spise i løbet af dagen.

Det kniber overraskende nok mere for forældrene i den strukturerede familie B at løse opgaverne. Far får løst en lille opgave med at gå mere aktivt ind i konflikter mellem børnene. Mor derimod løser ingen opgaver. Hun henviser hele tiden til deres ægteskabelige konflikter som årsag til manglende opgaveløsning.

c. Opdragelse i to kulturer

I familien B er det et tilbagevendende tema for især far. Han ønsker at børnene mindes om arabisk kultur og traditioner. Hans første arbejds punkt er, at familien samles omkring arabisk TV. Han ønsker også, at børnene udviser mere respekt for ham som familiens overhoved. Han mener, at han kan skærme dem imod kriminalitet, hvis de bliver holdt hjemme, når det er mørkt, og hvis de har sunde fritidsinteresser som f.eks. fodbold. Familien er eneste udenlandske familie i et lille landsbymiljø, så det gør det ekstra vanskeligt at navigere for forældrene. De danske børn må mere og er vant til at argumentere og aftale sig til f.eks. hjemkomsttider. Det er far slet ikke vant til. Han er ikke så stærk verbalt, hverken på dansk eller arabisk. Det er derimod både hustru og børn. De taler flydende dansk. Far har meget svært ved at acceptere, at næstældste søn opfører sig meget dansk og har danske kærester, som han kysser med offentligt. Far føler sig på mange niveauer afmægtig; både i forhold til sin manglende autoritet i familien og i samfundet. Dertil kommer omsorgssvigt fra hans mors side i barndommen og hans egen følsomme natur.

I familien A er det også vanskeligt at navigere i det danske samfund. Selvom far kommer fra en velhavende familie og har en film-uddannelse, har han en idylliseret forestilling om f.eks. kvinden som et skrøbeligt glas, der skal passes på af manden. Dette hænger slet ikke sammen med virkeligheden, hvor han ikke er i stand til at forsørge familien, og han bliver ude til sent om natten, så hans hustru bliver bange for, hvad han laver.

Begge familier er mere restriktive over for døtrene. De får mindre frihed end drengene, men forældrene er mindst lige så bekymrede for, at den danske frihed skal få drengene ud i kriminalitet. Forældrene efterlyser redskaber til at holde drengene hjemme. Begge familier ønsker, at deres børn skal få gode uddannelser og klare sig godt i det danske samfund. I familien A er der bare meget langt fra ord til handling og ikke mindst i indsigt i kravene i det danske uddannelsessystem. Begge børn klarer sig rigtigt dårligt fagligt, fordi de kommer så meget for sent. Alligevel har især far høje tanker om sin søns fremtid. Forældrene ønsker også mere respekt og forståelse fra børnenes side i forhold deres økonomiske vanskeligheder i eksil.

Undervejs i projektet bliver det formuleret meget klart fra børnenes side, at de ønsker flere fælles aktiviteter og udflugter med forældrene. Det går også op for begge forældrepar, at de har forsømt deres børn. I familien B kan de ikke finde ud af at udmønte en tilsvarende indsigt, fordi de hele tiden er i konflikt og ikke taler med hinanden. I familien A er der konsekvent økonomiske

problemer, der spænder ben for aktiviteterne. Dog bliver de gjort opmærksom på, hvor mange gratis aktiviteter, der findes (en oversigt bliver delt ud den sidste dag).

Alle børn i begge familier efterlyste mere lydhørhed og opmærksomhed fra forældrenes side. De fremhævede, at det ikke var materielle ønsker, der var i centrum, men mere samvær og lytten. De ønskede også mindre råben og skrigen fra forældrenes side. Til gengæld ville de så også selv høre mere efter.

Det var tydeligt, at børnene var vant til at arbejde i grupper og diskutere og fremlægge i plenum. De var meget konkrete i deres ønsker til forældrenes opdragelsesstil. Forældrene, der var i gruppe sammen om temaet de ideelle børn og forældre, havde langt sværere ved at være konkrete og konstruktive.

d.Frygt for kriminalitet og manglende socialisering

Angsten for at de store børn, især drengene, skulle blive draget ind i kriminalitet, dukkede op som et emne i familie A, allerede anden dag i projektet. Far og søn begyndte at diskutere sønnens fravær fra hjemmet og sene hjemkomst fra skole kl. 23. Drengens skole sluttede kl. 18.00. Faren udtrykte direkte bekymring for sønnens dårlige kammerater og risiko for kriminalitet.

Derefter manifesterede emnet sig først som fælles tema hos begge familier senere i forbindelse med diskussionen om det ideelle barn og den ideelle forældre. Der blev givet udtryk for, at begge familier har det samme problem og den samme frygt for, at de store drenge skal blive involveret i asocial og kriminel adfærd.

Familie A's søn på 15 år går på en særlig støttende ungdomsskole, som han ikke passer særligt godt. Han har en støttekontaktperson.

Familie B' søn på 14 går i almindelig skole, klarer sig godt, men udtrykte vrede mod faren. Denne havde tidligere slået ham. Forældrene udtrykker nervøsitet for, at han kunne komme ud i kriminalitet. Dette synes velbegrundet, idet moren i denne familie fortalte, at deres store søn på 17 var dybt involveret i stofbrug og stofhandel og netop var blevet smidt hjem fra en lejrskole på grund af abstinenser. Hun fortalte det først den tiende gang, kort før projektet sluttede. Det kan tages som udtryk for, hvor vanskeligt og skamfuldt det kan være at erkende, at ens søn allerede i realiteten er involveret i kriminalitet.

Hun kunne indgående beskrive den ældste søns store problemer, men virkede hjælpeløs og syntes at forlade sig på at kommunen klarede problemerne.

Der synes at være et fælles karakteristika for de store børn i familierne:

Børnene efterlyste, at forældrene var mere accepterende over for deres dagligdag, som er præget af danske normer (tøjstil, venner, have egen mening). De ønskede samtidig, at forældrene støttede dem mere aktivt mht. problemer i skolen. Børnene fortalte også, hvordan de trak sig væk fra forældrenes skænderier, problemer og sygdom. Kammerater og gaden blev mere spændende. Børnene syntes ikke at være klar over, hvilken risiko de udsætter sig for ved at søge gaden. En af børnene udtrykte det sådan: "Jeg har aldrig begået overfald og røveri, så mine forældre behøver ikke at være så bekymrede".

Begge forældrepar synes også at have fælles karakteristika:

Ved at holde fast i egen baggrund ønskede de at beskytte børnene mod kriminalitet og samtidig formidle deres egen kulturbaggrund. Forældrene var diffust bange for, at børnene kommer ud i kriminalitet, men de kan ikke skelne mellem, hvad de realistisk skal frygte for og hvad der er almindeligt for børn og unge her. F.eks. at der er tættere kontakt mellem kønnene blandt de unge i

Danmark. De udtalte, at de ikke kunne finde en balance mellem frihed og kontrol i en anden kultur, og de reagerede med at være for rigide og for eftergivende på de forkerte steder. Moren i familie B var bange for bestemte grupper af kriminelle unge, og faren i familie A var bange for gadebørn, da han opfattede børn og unge som opholdt sig på gaden, som uopdragne. Det var tydeligt, at forældrene ikke var i stand til at støtte børnene i en relevant socialisering,

Det bliver efterhånden tydeligt undervejs i projektet, at der er en forståelseskluft mellem forældrene og især de store drenge. Forældrene magter ikke at støtte dem relevant, og der er en faktisk risiko for, at de store drenge er i gang med at blive tiltrukket af det kriminelle miljø. Derfor besluttede vi at give psykoedukation på disse emner.

Familierne blev oplyst fra hver vores faglige vinkel om, hvilke vanskeligheder og problemer familierne fra andre kulturbaggrunde typisk kan have, når børnene skal vokse op i Danmark, og konkret om risikoen for at blive draget ind i småkriminalitet og senere større kriminalitet. De blev orienteret om, hvordan de kunne forebygge og tilrettelægge deres levevis, så problemerne kunne undgås.

De blev specifikt oplyst om hjernens funktion, hormonale og neurofysiologiske vanskeligheder hos især pubertetsdrenge. Dette blev oplyst for at give en forståelse af, hvorfor især drenge i den alder er særligt udsat for at blive tiltrukket af spænding ved kriminalitet.

Faren i familie A forstod tydeligvis budskabet og begyndte at være mere sammen med sønnen. Faren i familie B forstod, at han hjalp sin store søn ved at skælde mindre ud.

e. Fravær og nærvær og familiernes isolation samt ønsker om fælles oplevelser

Vi oplevede generelt, at familierne og især børnene hungrede efter positive oplevelser med hinanden i familien.

Vi havde forberedt aktiviteter enten af legende motorisk art, dramaaktiviteter eller opgaver, der skulle løses af familien igennem en fælles refleksion.

Der var masser af gå-på-mod hos børnene og de voksne i vores fælles lege.

Far (B) var legende og rigtig god til at sætte lege i gang. Desværre oplevede han gentagne gange, at hans teenagersøn afviste ham, lige så hensynsløst som hans kone. Han blev tydeligvis såret og trak sig mentalt og med sin energi tilbage, uden at obstruere. Næste gang ydede han igen. Samtidig oplevede vi situationer, hvor hans kone tydeligvis var tiltrukket af ham, indtil hun igen lukkede i og afviste ham, hvis der var mindste anledning til jalousi. Hun overraskede samtidig i hendes overlegne motoriske kunnen med en bold. Det viste sig, at familien (B) var meget motorisk stærke og gode til at tackle bolde. Far havde trænet drenge i fodbold i den landkommune, de kom fra, og vi anerkendte ham for hans pædagogiske egenskaber. Det var tydeligt, at der var samhørighed og glæde i familien, når de spillede boldspil. Mor beskrev gentagne gange sit store arbejdspresser derhjemme, ud over fuldtidsarbejde, som årsagen til hendes oplevelse af isolation. Hun opfordrede manden til at påtage sig huslige forpligtelser. Manden ønskede, at hele familien ville sætte sig sammen med ham og se arabisk fjernsyn, for at de kunne bevare deres fælles kultur og sprog. Det viste sig, at den yngste dreng på 7 år ikke kunne forstå sin far, fordi far ikke talte et nuanceret dansk, og drengen ikke forstod arabisk særlig godt.

Mor (A), der ofte var klagende over sin fysiske og psykiske tilstand, var efterhånden med i legeaktiviteterne. Sidste gang, hvor vi bl.a. spillede rundbold i Frederiksberg Have, var alle aktivt

deltagende. Selv far (A), der gik dårligt, gav bolden op, og mor (A) dansede sig igennem banen og nød at lege.

De gange, hvor vi havde planlagt udflugter, var der fuld opbakning. To gange var vi på picnic i Frederiksberg Have, og kano-/robåd turen på Mølleåen var en stor succes. Familien B's søn dukkede pludselig op igen efter ugers udeblivelse. Han var fuldt tilstede og meget givende de to gange, hvor vi var på udflugt.

Den fælles natur og motoriske oplevelse gruppen havde, mens vi sejlede på Mølleåen, var et af projektets højdepunkter. Alle havde husket fornuftigt tøj og madkurv og var opstemte og forventningsfulde.

De to mødre, som indtil da havde haft begrænset kontakt, havde en pragtfuld oplevelse med hinanden. De er begge store damer, der ikke svømmer og ikke tidligere har været ude at sejle. Derfor fik de en robåd sammen med en af os.

Da vi lagde fra land, var mor B sammen med en af os ved årene, og inden længe tog hun helt over. Hun nød tydeligvis at lære noget nyt. Mor A sad forskræmt og trykkede den mindste datter ind til sig. Da vi, efter en dejlig fælles picnic, timer senere sejlede tilbage, sad mor A og sang med smuk, melodios stemme irakiske melodier, samtidig med hun sad helt afslappet og nød naturen, mens mor B roede.

Fædrene var i hver deres båd med henholdsvis de to drenge og tolke. Far (A) nød det og fortalte som andre gange om de associationer til hjemlandet, der dukkede op på vores udflugter. Far (B) var meget ivrig på denne tur og forsøgte at belære de to teenagerdrenge, hvoraf den ene var hans søn, om hvordan man ror. Vi så at de sakkede bagud, men da de dukkede op, havde faren trukket sig ind i sig selv og drengene overtaget styringen. Denne tilbagetrukne tilstand hos faren blev opløst igen, da vi skiftede kanoer på vej tilbage.

Familierne fortalte, mens vi spiste picnic, hvor meget de havde savnet denne måde at være sammen i familien og med andre.

Børnene i alderen fra 4-14 år reagerede som alle andre børn ville gøre: ”Her sker noget sjovt, jeg vil være med”.

Vi observerede hos projektets to familier, at de besad en reduceret evne til at opløse eller minimere konflikter, og de havde svært ved at glatte ud, bagatellisere eller aflede og i sidste ende at slippe en uoverensstemmelse. Det kunne gøre det svært at være i familien og slappe af sammen, endsige at være sammen med andre familier og venner.

Det var tydeligt, at vores bevidste planlægning havde indflydelse på den enkeltes mulighed for selvregulering, da der skiftevis var samlende legende aktiviteter og refleksioner over familiernes adfærd. Det betød, at hvis der havde været meget eksponering af et enkelt familiemedlem eller et familiemønster, så vidste alle efterhånden, at de selv kunne foreslå, at vi skulle ud og lege.

Ligeledes ville familien A's søn på 14 år ikke holde pause, da vi havde temaet ”Forestillingen om de ideelle børn og forældre”. Det var så vigtigt for ham til at kommunikere med sine forældre, at han ikke ville stoppe gruppeprocessen. Vi udskød derfor frokosten og blev enige om at holde os kørende på en saftevandspause. Denne dreng havde gruppens højeste fremmøde og engagement, til trods for store problemer med fremmøde i skolen. Han var i den grad nærværende og fortalte under refleksionerne om de ideelle børn, at børn skal vide, hvornår de skal trække sig, for ikke at gøre forældrene sure. Der tegnede sig et billede af en dreng, der konstant forsøgte at gøre sig usynlig, for

ikke at være til besvær derhjemme, samtidig med at forældrene bebrejdede ham, at han opholdt sig på gaden.

Mor A trak sig fra et forpligtende ansvar i kontakten ved at lade alt gå igennem far A. Forholdet til den lille datter på 4 år var præget af, at datteren stadig blev behandlet som en baby og drak sutteflaske og talte babysprog, mens hun hang på sin mor.

Mor As eksplosive temperament, der blev trigget flere gange i gruppeforløbet, gjorde at hun reagerede ved den mindste misforståelse. Det virkede som om, familien brugte mange ressourcer på, ikke at udløse hendes kaotiske vrede. Vi anerkendte hende, hver gang det lykkedes for hende at trække sig i stedet for at eksplodere. Hun fik et par gode oplevelser, og det var nemmere for hende at vende tilbage til gruppen igen.

Sidste gang, hvor hele gruppen var samlet til picnic i Frederiksberg Have, havde der været en intens stemning, glæde og leg, mens vi spillede rundbold. Ved den sidste samling delte vi diplomer ud til alle, hvorpå vi havde skrevet positive udsagn om den enkelte. Vi valgte at læse det op i en rundkreds. Da Mor A fik læst og oversat sætningen: ” Du er god til at undre dig”, eksploderede hun i raseri og røg op. Den yngste datter, der havde ligget i hendes skød og hygget sig, fór sammen. Mor A løb rasende fra gruppen, og alle forsøg på at få hende tilbage mislykkedes. Ligeledes var det umuligt at forklare hende, hvad ordet undre sig betyder, at det har en positiv betydning på dansk. Hun opfattede det, som noget man siger til børn, som utidig nysgerrighed eller som dumhed.

Far A kom oftest sent hjem og havde svært ved at stå op om morgenen. Det betød, at børnene sjældent så ham. Den store dreng A fungerede som hans oversætter i økonomiske transaktioner, hvilket vi ofte overværede.

Far A var vant til at blive lyttet til, når han talte. Hans idylliserende udtalelser om, hvordan en familie skulle fungere stod i skærende kontrast til hans families virkelighed, og det bidrog ikke til mere nærvær i familien.

6. Mentalisering

Vurdering af om, der sker en øget mentalisering hos deltagerne.

Ifølge Eia Asen fra Marlborough Familyservice er mentalisering: ”Evne til at sanse, læse og fortolke mentale tilstande i en selv og i andre og disses forbindelser til følelser og handlinger.” Vi vurderede, at familierne - især forældrene - var præget af vanskeligheder med at kunne mentalisere, og at projektet kunne anspore til at begynde at opleve og tilegne sig denne evne.

Observation i gruppen

Eksempel: Gruppeleg med bold.

Deltagerne blev bedt om at reflektere over deres egen handling. Deltagerne svarede på spørgsmål om hvem de tænkte på, når de afsendte bolden, sige, at de tænkte på den anden frem for på sig selv. Det kan betragtes som en mentalisering af, at der var en fælles fokus på at tænke på andre frem for på sig selv.

Gruppeleg om at bestemme over en anden persons bevægelse

Gruppeaktiviteten var tænkt som en inspiration til at tænke på begge positioner: at bestemme og blive bestemt over. Da deltagerne blev spurgt fremhævede de, at det at bestemme har mange nuancer, idet det er flertydigt. Det er ikke nemt eller rart at bestemme over andre, og det er umuligt at bestemme, hvis den anden ikke vil, men det kan være nødvendigt at bestemme.

En refleksion, der er et skridt på vejen til mentalisering.

Fælles gruppetema

Deltagerne blev bedt om en beskrivelse af den ideelle familie. Som konsekvens af at løse denne opgave, konstaterede begge forældrepar sig enige i, at de har problemer med deres pubertetsdreng, som er i fare for at komme ud i kriminalitet, og at de selv har svært ved at balancere mellem kontrol og frihed. De har fælles problemer med at være mellem to kulturer.

Man kan se det som en begyndende mentalisering om deres børns indre verden og deres medbragte og aktuelle tankeæt.

Observation af enkelte deltagere

Far i A-familien

Han var i starten hjælpeløs, klagende, men gik ind på at sætte sig et mål, og han lyttede til børnene og gik ind på børnenes ønsker om mere kontakt og fælles oplevelser.

Han gav udtryk for begyndende indsigt i, hvordan han og hustruens fiksering på sygdom og økonomi havde fået dem til at overse børnenes problemer. Han gav udtryk for indsigt i, at de havde gjort brug af skyldpålæggelse på børnene og skæld-ud i stedet for at se forbindelsen til fravær af deres forældreansvar og opslugthed af egne problemer.

Det ser vi som en begyndende mentalisering.

Børnene

Børnene tog straks muligheden til sig om at blive synlige og fremsætte ønsker og tanker og var meget parate til at mentalisere. De var allerede på forhånd i stand til at mentalisere, idet de forstod forældrene som syge og hjælpeløse, som forklaring på, at de ikke tog sig af børnenes problemer. De opmuntrede og støttede forældrene i nytænkning. De viste vejen for forældrene.

En dreng gav udtryk for, at han havde rettet sig ind efter farens krav om hjemkomsttidspunkt, og faren gav udtryk for sin angst for gadens magt over drengen.

Børnene efterlyste forældrenes indleven i deres behov for fx. venner af eget valg og for at forældrene skal lytte og kunne abstrahere fra egne problemer.

Børnene viste også tegn på øget mentalisering, idet de kunne formulere, at forældrene ikke skal forvente, at børnene er glade, når forældrene kommer sure fra arbejde. Eller forældrene skal selv overholde de regler, som de vil have børnene til at overholde. En dreng erkendte, at børnene får deres vaner fra forældrene.

Moren i A-familien

A-mor kunne i starten ikke komme i tanke om ønsker om ændringer for sig selv og sin familie. De manglende muligheder blev begrundet med sygdom. Der var ingen tegn på mentalisering. Hun forblev i sin uindfølelse mentale tilstand. Hun tilskrev drengen og faren skyld og fejl, men oplevede ikke, at hun selv forårsagede nogle af drengens vanskeligheder, selvom han sagde det direkte. Hun oplevede, at hun er del af en krig, når far og søn diskuterer, selvom det var på en konstruktiv måde.

Ved afslutningen af projektet fik deltagerne diplom med personlige vurderinger af forbedringer. For mor A virkede hele seancen formodentlig for ubærlig eller uhåndterlig. Vi tolkede det som for megen eksponering, idet hun tolkede en bemærkning fra en anden deltager som meget nedgørende og tilintetgørende af hende.

Generelt

Vi observerede, at nogle af de hjælpeløse, klagende, sygdomsfikserede voksne blev aktivt deltagende i lege og aktiviteter – og ændrede adfærd som følge af mentalisering.

Vi oplevede, at børnene som følge af forældrenes manglende mentalisering og omsorgssvigt havde opøvet en stor evne til mentalisering - mest i forhold til forældrene og lidt i forhold til sig selv.

Vores egen erkendelse

Vi var overraskede over, at vores klienter var så åbne, modtagelige og villige til at lege. Vi forventede det ikke og mente, at det var ualmindeligt.

Ved udflugter ændrede hele adfærden og tankegangen sig hos deltagerne. Vi vurderer, at det er tankevækkende, hvor åbnende gode oplevelser kan være for mennesker med lidelser, og hvor mange nye muligheder godt fællesskab skaber.

Vi erfarer, at et af forældreparrenes indbyrdes konflikter var meget styrende for, hvor lidt de kunne ændre tankegang

Vi var overraskede over de paranoide reaktioner hos moren i A-familien og hendes reaktioner med ubændigt raseri. Derved kunne hun ødelægge en hel gruppes samvær.

7. Konklusion for flerfamilieprojektet

Tænkningen i flerfamiliebehandlingen er, at selv multi-traumatiserede familier har mange flere ressourcer end, der umiddelbart kommer til udtryk. Og alle forældre, uanset deres mange problemer, er optaget af deres børns trivsel og ønsker det bedste for dem.

Selv med denne teori og udgangspunkt for behandlingen kom det bag på os, *hvor* legende og aktive forældrene var. I det daglige behandlingsarbejde præsenteres vi mest for deres problemer og følelser af håbløshed og magtesløshed. I projektet så vi mange andre sider af familierne, fordi konteksten var en anden. At forældrene tidligere har haft et normalt liv og været velfungerende i deres hjemland, kom meget mere til udtryk i denne sammenhæng.

Begge forældrepar var i begyndelsen mest optagede af deres indbyrdes eller egne problemer og behov. Undervejs i processen ændrede forældrene fokus fra sig selv og over til børnene. Blandt andet takket være børnene selv, som var meget aktive, engagerede og konstruktive i deres forslag til ændringer i familierne. Det var meget tydeligt, at børnene benyttede projektet til, i en støttet sammenhæng, at aflevere vigtige budskaber til deres forældre. Budskaberne blev også hørt og fulgt op af forældrene.

Så til trods for et meget svingende fremmøde og for få familier som udgangspunkt, er vi ikke i tvivl om, at flerfamiliemetoden kan skabe ændringer i multiproblemfamilier. Vi har dog også lært af processen, at vi skal have flere familier fra start, og vi skal skabe flere fælles aktiviteter og udflugter til at fastholde og fasttømre gruppen.

Familierne

Overordnet set havde vi at gøre med to meget forskellige familier: Den ene (B) var på overfladen en ressourcefamilie, der var struktureret, mødte til tiden, med begge forældre i arbejde og alle børn fulgte – ifølge deres egen fortælling - deres skolegang.

Den anden (A) kom konsekvent for sent, havde glemt at tage mad med og var generelt ustrukturerede i forhold til økonomi og ansvar. Deres børn havde store faglige problemer i skolen. Blandt andet fordi de som oftest kom for sent eller slet ikke mødte til undervisning.

Forældrene i B-familien havde dog nogle indbyrdes konflikter, som gjorde, at de var meget ukærlige over for hinanden. De bagtalte hinanden. De var uenige om, hvilken måde de skulle opdrage børnene på og uenige om økonomiske dispositioner. Hver især var de dog meget kærlige over for deres børn, og de var fælles om deres bekymring for børnene, især for den ældste søn. Det kom frem i sidste del af projektet, at han var involveret i misbrug af hårde stoffer og måske også fungerede som pusher. Forældrene var magtesløse over for, hvordan de skulle hjælpe ham.

A-forældrene var derimod meget kærlige over for hinanden og over for deres børn. Undervejs i forløbet tog de mere forældreansvar og erkendte, at de havde været for optagede af sig selv og egne problemer. Derved havde de mistet fokus på børnene og deres behov.

B-familien fremstod mere samlet og struktureret end den var. Det blev meget tydeligt til sidst, at det var de ægteskabelige problemer, der overskyggede alt andet og truede sammenhængskraften i familien. Forældrene blev da også skilt efter projektets afslutning.

A-familiens far blev undervejs mere ansvarstagende, end han var i udgangspunktet. Familiens usammenhængende struktur forblev dog uændret.

Familierne blev på godt og ondt påvirkede af hinanden. Børnene fik set, at man kan være en familie på mange måder, og at man kan lære af hinanden.

Børnene

Det er vores indtryk, at børnene i begge familier har fået mest udbytte af projektet. Alle ville da også gerne fortsætte. De var meget aktive og engagerede og tog alle opgaver seriøst og løste dem med stor iver. De har tydeligvis benyttet projektet til at komme med budskaber til deres forældre i en sammenhæng, hvor de kunne få støtte fra andre voksne og børn og lydhørhed fra forældrene.

Fælles for begge familier

Når der i projektet og opgaverne var fokus på børnene, skabte det samling og fællesskab hos det enkelte forældrepar. Det gav børnene håb om forandring, når der blev talt højt om problemerne. Også selvom de selv og deres forældre blev eksponerede i gruppen. Det viste sig også, at der var fælles bekymring i begge familier for de ældste sønners risiko for at komme i dårligt selskab, blive kriminelle og/eller stofmisbrugere. Emnet blev taget op af deltagerne selv og behandlet psykoedukativt og i plenumdiskussioner.

Fælles temaer i familierne

Begge familier havde problemer med at føle sig isolerede socialt. Både i forhold til danskere, deres egne landsmænd og kulturfæller. Deres mange problemer af psykisk, somatisk, social og økonomisk art bevirkede, at de ikke havde overskud og overblik til at være udadrettede. Det led især børnene under dagligt. Hjemmene var prægede af manglende fælles, positive oplevelser og kedsomhed - og fyldt med kritik og klager.

Begge familier havde teenagedrenge med begyndende eller allerede igangsat kriminalitet og/eller misbrug. Forældrene havde en tilhørende berettiget angst og bekymring for, at det skulle blive værre og "smitte" deres yngre børn. Dette tema blev derfor som nævnt brugt psykoedukativt med oplæg om, hvordan hjernen udvikler sig hos teenagedrenge og deres særlige behov for søvn, mad og struktur. Derfor blev der peget på forældrenes specifikke ansvar for at forstå og støtte deres store sønner.

Den sidste dag holdt hver fagperson oplæg om henholdsvis de psykologiske, sociale og fysiske forudsætninger og konsekvenser i forhold til kriminel adfærd.

Et andet tema, som begge familier var optagede af, var børneopdragelse i en anden og for dem, fremmed kultur. De følte sig både forvirrede, hjælpeløse og kritiske over for både at bibeholde det værdifulde i deres egen kultur og tilpasse sig den danske. Børn og forældre havde ofte modstridende opfattelser og interesser.

Et eksempel på et tema, der hang sammen med disse dilemmaer, var de unge pigers og forældres forventninger til at udføre pligter i hjemmet. Stillet over for ønsket og behovet for at være sammen med deres venner, kom de ofte i modstrid med hinanden.

Arbejdsfællesskab og pligtdeling var et tema på tværs i familierne. Udgangspunktet var, at kvinderne ville af med nogle pligter, så de fik mere tid til fritid og venner. Mændene på deres side, havde også pligter uden for huset, de gerne ville afgive.

Processen i gruppen

Det var et stort problem for gruppedynamikken, at der var så svingende fremmøde både fra hele familiers og enkelte familiemedlemmers side. Som nævnt i indledningen var det for sårbart at lægge ud med tre familier, hvoraf den ene faldt fra allerede i begyndelsen. Frafald påvirkede hele gruppen og dens proces markant og samtidig blev der lagt et stort pres på i forvejen sårbare familier, fordi der var for få personer til at bære processen.

For at fastholde gruppedynamikken og fordi involverede deltagere i konflikter ikke mødte op, blev det meget vanskeligt at intervenere i uhensigtsmæssige reaktioner og adfærdsmønstre. Blandt andet af denne årsag blev det meget vanskeligt at arbejde med en af de væsentlige metoder i flerfamilie-modellen: At deltagerne ved interventioner skal blive opmærksomme på deres uhensigtsmæssige adfærdsmønstre og derved ændre dem. Der var ganske enkelt ikke en stabil gruppe til at containe de spændinger, som konflikterne udløste.

Vi fastholdt dog gruppens proces, selvom vi midtvejs var ved at give op, og derfor gav det resultater til sidst.

Vores proces

Det svingende fremmøde udfordrede til gengæld vores evne til at være fleksible og tilpasningsdygtige over for det forhåndenværende antal deltagere. Programmet skulle konstant justeres, og vi måtte improvisere i situationen med nye aktiviteter og temaer. Nogle gange blev det til for meget snak og for lidt aktivitet. Andre gange blev det mest til aktivitet og alt for lidt intervention, fordi der var for få deltagere. Familierne udtrykte da også klart ønske om mindre snak, mere handling og intervention.

Procesforløbet blev af ovenstående grunde meget uforudsigeligt og svingende. Positivt set blev vi udfordret på vores kreativitet og fleksibilitet. Negativt set fik vi ikke brugt flerfamilie-metoden med intervention optimalt.

Generelt var vi gode til at fungere som facilitatorer eller rejseguider for deltagernes egen proces og undgå behandler- og ekspertrollen.

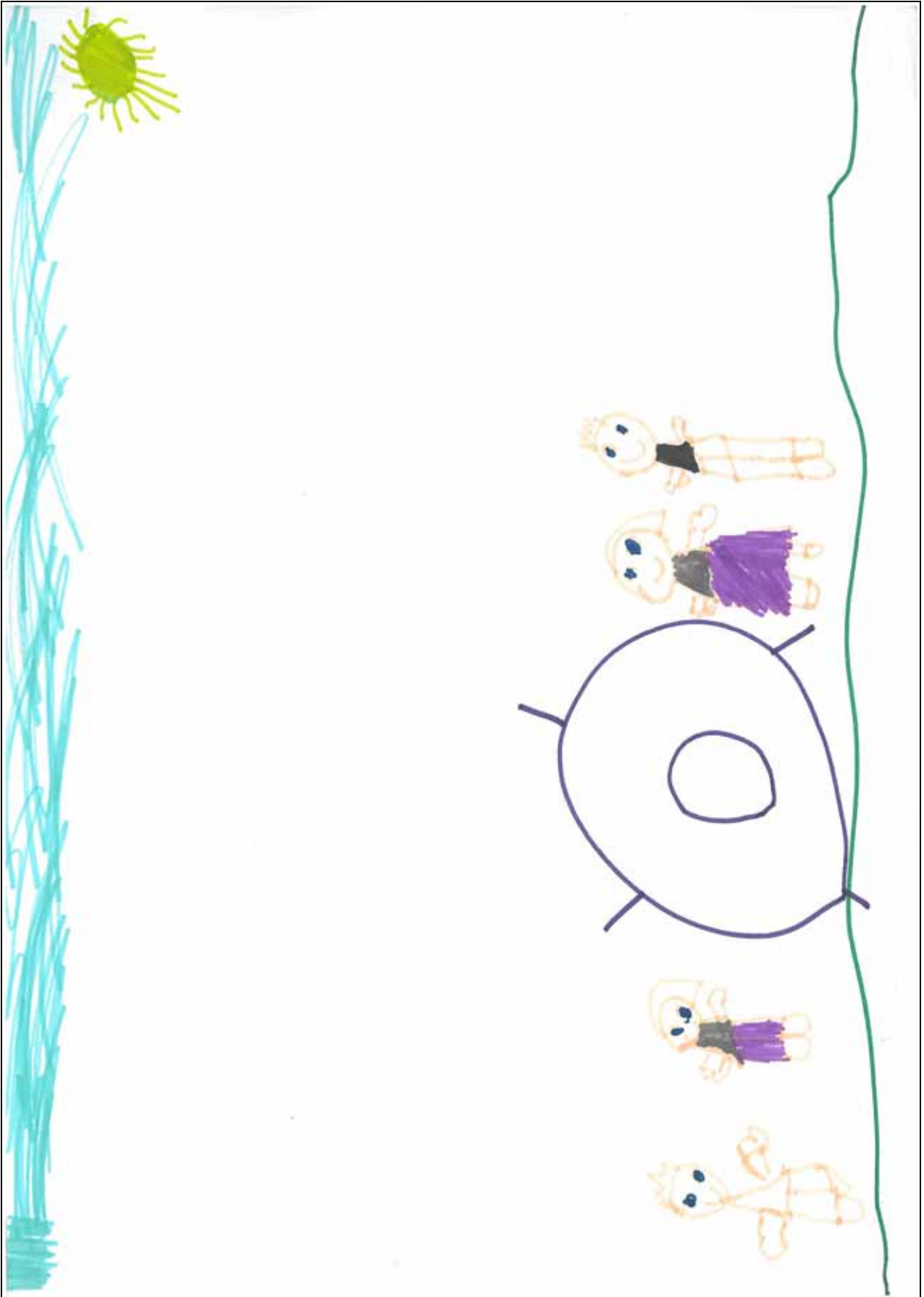
8. Kritik og anbefalinger for fremtiden

KRITIK

- Der var fra starten for få familier - projektet blev for skrøbeligt både mht. aktivitet under hele procesforløbet og udeblivelser.
- Forløbet på fire måneder var for kortvarigt til, at de familiedynamiske processer der uds spillede sig i gruppen undervejs kunne stabiliseres.
- Der var for få udflugter – det blev efterlyst af deltagerne, idet det gav liv og nye oplevelser, som brød deres isolation. Fra vores side gav det for få ”vivo”situationer, hvor samspil og mønstre kunne illustreres.
- Der blev for få illustrerende interventioner, som kunne sætte gang i ændringer i samspils- og familiemønstret – meget afhængig af for få deltagende familier.
- Der manglede indledende møder med sagsbehandlere og forældre.
- Der var i det hele taget for lidt kontakt med henvisere.
- Der manglede særskilte møder med forældre og børn under forløbet.

FREMTID

- Starte med 4-5 familier.
- Udvide tid til 5 timer: 9-14 i 6 måneder.
- 1½ dag ugentlig til hele projektet i hele projektperioden.
- Fleksibel tidsramme, så der kan være hele og halve dage.
- Videreudvikle visitationsprocedure.
- Forberedende møder med forældre.
- Forberedende møder med sagsbehandlere og møde med midtvejsevaluering.
- Forældre og børnegrupper undervejs.
- Planlægge flere konkrete aktiviteter og udflugter.
- Åben gruppe med løbende indtag af nye familier hver tredje måned.
- Mere psyko-edukation.
- Bruge time-out for at rette fokus på bestemte emner.
- Bruge åbne reflekterende teams af både behandlere og forældre.
- Arbejde mere konkret visuelt med plancher og scrapbøger.
- Arbejde med notater straks, helst på computer, fastholde hinandens roller som fx observatør.
- Tid nok til vores refleksion og justering.
- Information ud i god tid.

9. Bilagsoversigt

A Pjecer 1-3

- Henviser (1),
- Familie pjece på dansk (2)
- Familie pjece på arabisk (3)

Henvisning

Henvisning kan ske gennem sagsbehandler eller egen læge.

Ved henvisning fra sagsbehandler skal henvisningen være påtegnet af kommunens lægekonsulent.

Ved henvisning anvendes henvisningsskema til familier, som kan downloades fra vores hjemmeside www.oasis-rehab.dk eller tilsendes ved telefonisk henvendelse. Husk at anføre, om der ønskes henvist til flerfamilieterapi. På hjemmesiden kan man også se de øvrige tilbud til familier i OASIS.

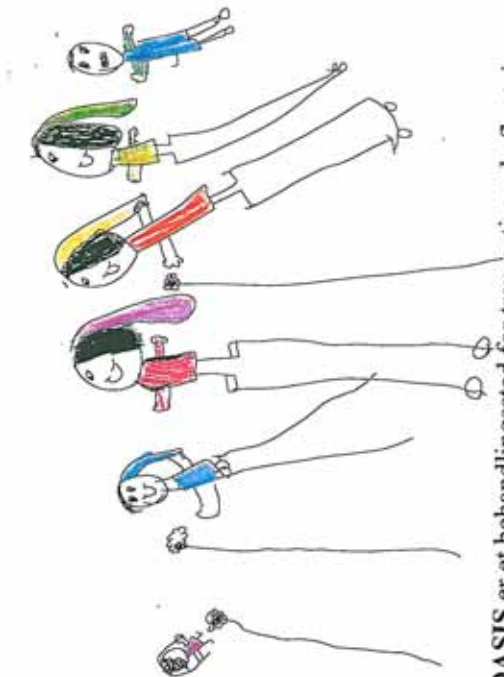
Vil du vide mere:

Kontaktperson: Socialrådgiver Tanja Weiss

OASIS
Behandling og rådgivning for flygtninge
Nygade 4 2.
1164 KBH. K
Tel. 35265726

14 ugers flerfamilie-terapi i OASIS for traumatiserede flygtningefamilier

Projektstart 26. marts 2008

OASIS er et behandlingssted for traumatiserede flygtninge og deres familier.

Flerfamiliebehandlingen retter sig mod forældre der gerne vil gøre en ekstra indsats for, at deres børn kan trives i det danske samfund

www.oasis-rehab.dk

Formålet med Flerfamiliebehandling

Formålet med flerfamiliebehandling er at skabe et rum, hvor flere familier i fællesskab kan arbejde med at hjælpe deres børn til at klare sig godt i det danske samfund. Formålet er at forebygge vanskeligheder og at støtte forældrene til et aktivt forældreskab.

Hvem kan deltage?

Projektet retter sig mod familier, hvor børnene vækker bekymring hos forældre, lærere, pædagoger eller andre. Det kan være børn, der:

- Bliver drillet i skolen eller i nærmiljøet eller savner kammerater
- Ofte kommer op at slås eller skændes med jævnaldrende og voksne
- Er generte, ængstelige eller triste
- Har for stort ansvar hjemme eller bekymrer sig meget for forældrene
- Ikke klarer sig godt fagligt i skolen
- Ofte må irretesættes af sine lærere
- Giver anledning til ængstelse for, hvordan barnet vil klare sig fremover

Det kan også være forældre, der:

- Oplever sig selv som opfarende og uligevægtige i forhold til børnene
- Føler, de har mistet styringen i hjemmet

Alle forældre, der gerne vil gøre en ekstra indsats for at hjælpe deres børn med de problemer, de har, kan deltage i projektet.

Visitation

Når familien er henvist, afholdes professionelt møde med deltagelse af sagsbehandlere, klasselærer, daginstitution m.v. Herefter afholdes samtaler med familien. Efter endt visitation får henviser en tilbagemelding om hvorvidt familien skønnes at kunne indgå i projektet.

Behandlingsforløbets struktur

- Indledende visitation
- 14 ugers forløb 1 dag om ugen for hele familien
- Fælles forældremøde før, under og ved afslutningen af forløbet

Behandlingsform

Den behandlingsform, vi anvender, er inspireret af behandlingen på Marlborough Family Service i London og er baseret på at flere familier indgår i et fælles behandlingsforløb. Behandlingen sigter mod at synliggøre og fremme den enkelte forælders kompetencer og ressourcer.

Behandlingen består af terapeutiske interventioner og fælles aktiviteter, der kan synliggøre vanskeligheder og give forældrene mulighed for at lære af hinanden. Den er tilrettelagt, så der sikres en så høj grad af forældreautonomi som muligt. Forældrene støttes i at eksperimentere med og udvikle deres autoritet og anvende den på en befordrende måde. Der sigtes mod at hjælpe børn og forældre til i fællesskab at udvikle konkrete samværsformer, der understøtter barnet i hverdagen og at hjælpe forældrene til større indsigt i deres børns tanker, følelser og handlinger.

Førventninger til samarbejde;

Behandlingen hører under det frie sygehusvalg og kommunerne har derfor ingen udgifter til selve behandlingen.

Derimod er det en forudsætning for deltagelse, at de professionelle omkring familien vil være villige til at deltage i professionelle møder samt at der er villighed til at;

- Fritage børnene fra skole 1 dag om ugen i 14 uger
- Fritage forældrene tilsvarende fra aktivering eller sprogskole
- Yde lønkomensation til forældre, der er i arbejde
- Dække transportudgifter

Adresse:

Det Færøske Hus
Vesterbrogade 17a,
1620 København V

Tel: 35 26 57 26

Her finder I os:

Velkommen
til

OASIS

Familieprojekt

OASIS er et
behandlingssted for
flygtninge og deres
familier

Hvad er OASIS´familieprojekt?

I familieprojektet kan I sammen med andre familier komme og få hjælp, hvis I er bekymrede for jeres børns og familiens trivsel.

Måske er I kede af, at.

- At I ikke synes, at I er de forældre I gerne vil være
- At jeres dårlige tilstand præger jeres børn negativ
- At I har mistet styringen i hjemmet

At jeres børn

- Bliver drillet
- Savner kammerater
- Har problemer med lektier
- Ofte kommer op at skændes
- Er bange, generte eller triste
- Får meget skældud af sine lærere
- Er svære at få af sted i skole

Hvem kan deltage?

Alle forældre, der ønsker at hjælpe deres børn til at klare sig godt i det danske samfund.

Hvad går det ud på?

I familieprojektet kommer 3-4 familier sammen én dag om ugen.

Her arbejder vi på, at familien bliver bedre til at klare deres problemer og at I som forældre får råd om, hvordan I kan støtte jeres børn. Familierne kan ofte bruge hinandens erfaringer.

Hvor længe varer forløbet?

Forløbet varer 14 uger, hvor I kommer i OASIS 1 dag om ugen sammen med jeres børn.

Der vil også være særlige forældremøder kun for forældre.

Hvornår?

Projektstart:

Onsdag 26. Marts 2008

Familiedage:

Hver onsdag kl. 10-14

Er I i arbejde eller aktivering?

- Begge forældre vil få fri fra skole eller aktivering.
- Hvis I arbejder, får I løn-kompensation fra kommunen.
- Det er også kommunen, der betaler for jeres transport.
- Børnene får fri fra skole
- Vi forventer til gengæld af jer, at I og jeres børn kommer hver gang.

العنوان :

دار جزر الفيرو

شارع فيستربرو جاذه 17 (أ)

1620 كوبنهاجن (فيه)

مرحبا بكم
في

مشروع الأسرة بمؤسسة

أواسيس

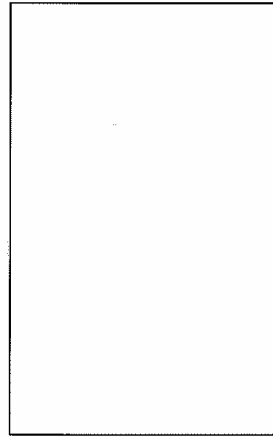
هاتف : 35 26 57 26

تجدنا في هذا الموقع :

أواسيس هي

مركز لعلاج

اللاجئين وعائلاتهم

ما هو مشروع أواسيس للأسرة

يمكنكم ضمن مشروع الأسرة بصحة عائلات أخرى الحضور للحصول على المساعدة إذا كنتم قلقين على حالة أطفالكم وعائلاتكم .

وينصب اهتمامنا على تحسن قدرة العائلة على حل مشاكلهم وأن تحصلوا على إرشادات ونصائح حول كيفية دعم الأطفال . كما أن العائلات في الغالب يستفيدون من خبرة بعضهم البعض .

كم تستغرق فترة العلاج ؟

يستغرق المسار العلاجي 14 أسبوع حيث تحضرون إلى مؤسسة أواسيس يوم واحد كل أسبوع مع أطفالكم .

كما سيتم عقد اجتماعات للأباء فقط .

متى نبدأ ؟

تاريخ بدأ المشروع :
يوم الأربعاء الموافق 26 مارس 2008م .

أيام العلاج العائلي :

كل يوم أربعاء من الساعة 10-14 .

هل لديكم عمل أو برنامج تنشيط من البلدية ؟

سيسمح بعطلة للأباء من مدرسة اللغة أو

برنامج التنشيط .

إذا كنت تعمل فستحصل على تعويض مالي

من البلدية مقابل الغياب عن العمل .

كما أن البلدية ستغطي مصاريف الانتقال .

سيحصل الأطفال على عطلة من المدرسة .

مقابل ذلك فإننا نتوقع منكم أن تحضروا أنتم

وأطفالكم إلى كل يوم أربعاء .

ربما تشعرون بالحزن بسبب :

عدم رضائكم عن تأدية دوركم كأباء .

أن وضعكم السيء قد بدأ يتعكس سلباً على أولادكم .

أنكم قد فقدتم السيطرة على الأسرة .

أو تشعرون أن أطفالكم يعانون من :

السحرية والاستهزاء .

افتقاد الأصدقاء .

لديهم صعوبة في تأدية الوظائف المدرسية .

كثرة المشاجرة .

الخوف أو الضيق أو الحزن .

كثرة التعنيف واللوم من معلمهم .

عدم الرغبة في الذهاب إلى المدرسة .

من له حق المشاركة في العلاج ؟

جميع الآباء والأمهات الراغبين في علاج أطفالهم حتى يتعايشون بسعادة في المجتمع الدائري .

ما هو مضمون العلاج ؟

أثناء العلاج الأسري يحضر عادة ما بين 3-4 عائلات مرة واحدة في الأسبوع .